

”Tankene mine var andre plasser”

Unge stemmer om deltakelse og deres medvirkning i familierådsprosessen.

Kristin Buer

Veileder: Astrid Strandbu

Masteroppgave i familierapi og systemisk praksis MGFAM –H06

Diakonhjemmets høgskole – 29. mai 2015

Avd. for etter- og videreutdanning

Antall ord: 20.000

Forord

Arbeidet med denne masteroppgaven har inspirert meg til å lære mer om barn og unges deltakelse i beslutningsprosesser som angår deres liv. Det er nyttig for meg også i mitt arbeid i familievernet hvor jeg oftere og oftere møter barn og ungdom i mekling.

Men masteroppgaven har også forandret meg. Det handler om at jeg har fått en dypere forståelse av hva det vil si å se barnets perspektiv. Det har skjedd gjennom møtene jeg har hatt med barn og ungdom hvor de har åpnet seg og fortalt om hvordan de har opplevd å delta i en familierådsprosess. Jeg vil rette en spesiell takk til disse barna og ungdommene som gav sitt samtykke til å være med på intervjuer og som slapp meg inn i sine liv.

Takk til min veileder ved Universitetet i Tromsø for stor tålmodighet, god hjelp og inspirasjon til å skrive videre.

Takk til mine gode kollegaer ved familievernkontoret Hamar Tynset for tålmodighet og støtte og ikke minst tro på at jeg skulle bli ferdig.

Takk til barna mine og til min familie for oppmuntring og godt selskap når jeg trengte det.

Sammendrag

Masteroppgaven er en kvalitativ studie om hvordan barn og ungdommer har opplevde å delta og medvirke i en familierådsprosess og om dette oppleves som meningsfylt for dem. Jeg har vært engasjert i et stort nasjonalt forskningsprosjekt ”*Bruk av familieråd i fosterhjemsarbeid*” ved universitetet i Tromsø (UiT) hvor prosjektets målsetting er å skaffe til veie ny kunnskap om anvendelse av familieråd som beslutningsmodell i fosterhjemsarbeidet.

Dette forskningsprosjektet avslutter sin datainnsamling i 2016. I dette prosjektet har jeg hatt ansvar for gjennomføring av kvalitative forskningsintervjuer av 21 barn og ungdommer i hele landet. Alt dette innsamlede materialet er oversendt UiT. Jeg har i avtale med UiT og på bakgrunn av egen søknad til NSD fått lov til å bruke intervjumaterialet til min masteroppgave.

I oppgaven har jeg brukt erfaringer fra alle de 21 intervjuene når jeg har beskrevet metodedelene. I delen om analyseprosessen og dybdeanalyse med funn og tolkning har jeg valgt ut 6 av intervjuene til dybdeanalyse.

Problemstillingen i oppgaven er:

- Hva mener barna om familierådsprosessen de har vært igjennom?
- På hvilken måte kan deltakelse oppleves som meningsfylt for barna?
- Hvordan opplever barna at deres deltakelse kan medvirke i de beslutninger som tas om dem?

I analyseprosessen har jeg tatt i bruk Amando Giorgi sin systematiske tekstkondensering og gjort en fenomenologisk analyse. Teoretiske perspektiver i oppgaven er hentet fra forskning på familierådsmodellen, barneperspektiv, modell for deltakelse, systemisk teori, empowerment og den salutogene modell.

Funnene viser at for barn impliserer det å delta i familieråd også en indre prosess hvor betydningen av å se en sammenheng for å forstå det som skjer blir viktig for barna og ungdommene. Ungdommene gir uttrykk for at deltagelse kan oppleves som indre kaos og som forvirrende. Noen bruker ord som ”sløsing av tid” og at det var vanskelig, men alle nevner at det har gått bra til slutt. I studien kommer det fram at ungdommenes syn på støtte i familieråd er mer nyansert enn slik det defineres i teori om familierådsmodellen. Et annet funn er at ungdommene kan føle press en eller annen gang i prosessen, enten i forkant av prosessen eller underveis. En av ungdommene bruker ordet ”tvang” om det som skjedde.

Innhold

1 Innledning	s.5
1.1 Bakgrunn for oppgaven	s.5
1.2 Oppbygging av oppgaven	s.8
2 Familieråd, bakgrunn modell og metode	s.9
2.1 Bakgrunn for familieråd i Norge	s.9
2.2 Familierådsmodellen og barns rett til deltakelse	s.10
2.3 Beslutningsmodell ikke behandlingsmodell	s.14
3 Teoretiske perspektiver	s.15
3.1 Barneperspektivet i familierådet – den femte hjørnesteinen	s.15
3.2 Barnets perspektiv	s.17
3.3 Modell for barns deltakelse	s.18
3.4 Empowerment og resiliens	s.19
3.5 Den salutogene modell	s.21
4 Metode og vitenskapsteoretisk forankring	s.23
4.1 Fenomener og hermeneutikk	s.23
4.2 Forforståelse og egen rolle	s.23
4.3 Forskningens kvalitet	s.25
4.4 Forskningsprosjektet i Tromsø	s.25
4.5 Rekruttering og utfordringer knyttet til rekruttering	s.26
4.6 Intervjuguiden og gjennomføring av intervjuene	s.28
4.7 Forskningsetiske dilemmaer og retningslinjer når barn er informanter	s.32
4.8 Nærhet og distanse til informantene	s.34
5 Analyseprosessen	s.36
5.1 Systemisk tekstkondensering av de seks intervjuene	s.37
5.2 Fra kode og temaer til tekst og mening	s.38
6 Funn og analyse og tolkning	s.39
6.1 Prosessen i familieråd	s.39
6.2 Støtte	s.47
6.3 Bosted	s.48
6.4 Ikke noe valg – press og tvang	s.51
7 Avslutning og ett nytt spørsmål	s.53
Litteraturliste	s.56
Vedlegg	s.61

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Synet på barn og barndom er endret innen både sosiologi, psykologi og sosialt arbeid siden 1990 - tallet i Norge. Endringen er en bevegelse fra et paternalistisk syn på barn til et syn på barn hvor de blir betegnet som kompetente sosiale aktører (Backe-Hansen 2001). Denne bevegelsen har ført til at barn i større grad involveres i beslutningsprosesser om eget liv og det har ført til et økt fokus på hva barn selv mener om egen situasjon (Strandbu 2011).

Det utvikles og implementeres stadig nye begrepet og metoder innenfor tiltak i barnevernet. Et av begrepene som er tatt i bruk er begrepet brukermedvirkning som knyttes sterkt opp mot metoden familieråd. I familierådsmodellen er det barnets miljø og nettverk som skal finne gode løsninger i samarbeid med barneverntjenestens saksbehandler. Konteksten er at de som kjenner barnet også finner løsninger, i motsetning til tidligere tiltaksarbeid hvor kompensierende tiltak ble satt inn.

I familierådsarbeidet er det et økende fokus på barneperspektivet og på barnets perspektiv. Barnets stemme i familierådsprosessen i Norge er forsket på, og her kan nevnes Horverak (2006), Strandbu (2007) og Omre og Schjelderup (2009).

Barns rett til deltakelse er sikret gjennom FNs barnekonvensjonen artikkel 12.

Barnekonvensjonen var vedtatt av De forente nasjoner 20. november 1989 og ratifisert av Norge 8. januar 1991. (Barne- og familiedepartementet).

I barnekonvensjonens artikkel 12 står det formulert:

1. Partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunktene i alle forhold som vedrører barnet, og gir barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modning.
2. For disse formål skal barnet særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller ved en representant eller et egnet myndighetsorgan og på en måte som samsvarer med vedkommende lands saksbehandlingsregler.

I Norge er dette videre nedfelt blant annet i § 6-3, lov om barneverntjenester av 1992 nr 100, første ledd som sikrer barns rett til å bli hørt:

Et barn som er fylt 7 år og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i en sak som berører han eller henne. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet. (Endring i lov om barneverntjenester av 1992 nr.100 paragraf 6-3 første ledd ved lov 1. august 2003 nr 86 med gyldighet fra november 2000).

Da familierådsmodellen ble tatt i bruk i Norge tidlig på 1990 – tallet var modellen ment som en metode i barnevernet hvor medvirkning av familie og involvering av nettverk skulle bidra til med gode løsninger (Einarsson og Nordahl 2009). Slettebø (2008) referer til familieråd som en av de metodene barnevernet bruker som tydeligst er knyttet til begreper som deltakelse og myndiggjøring. Familierådsmodellen er teoretisk forankret i empowerment og brukermedvirkning innenfor barnevernets arbeid.

Det er nevnt av flere forskere at familieråd kan føre til endringer i livssituasjon som kan tolkes som terapeutiske effekter. Horverak utdyper for eksempel at ungdommene han intervjuet i sin avhandling viste sterke følelsesmessige opplevelse som gav dem økt forståelse for egen situasjon. Han konkluderer med at familierådsprosessen kan gi terapeutiske effekter, i tillegg til at familierådsmodellen er en beslutningsmodell (Horverak 2006). Omre og Schjelderup legger større vekt på endringsprosesser i arbeid med familieråd. De kan dokumentere at familier som har hatt familieråd har kommet i gang med ulike positive endringsprosesser til det beste for barnet (Omre og Schjelderup 2009). Forskning på familieråd viser at vi mangler kunnskap om barns helse etter at de har deltatt i familieråd (Havnen og Christiansen 2015). I min studie drøftes barnet og barnets deltakelse i familieråd i lys av den salutogene modell om forståelse, håndtering og meningsfullhet (Antonovsky 2012).

Jeg arbeidet i mange år i barnevernet og det var gjennom mitt arbeid ved fosterhjemstjenesten på Hamar jeg fikk interesse for familieråd som beslutningsmodell ved plassering og tilbakeføring av barn i barnevernet. Jeg deltok i et pilotprosjekt i Hedmark i 2006 og 2007 som var et samarbeid mellom fagteam Hamar, fosterhjemstjenesten og 6 kommune, hvor familieråd ble prøvd ut i forbindelse med fosterhjems plassering av barn (Hyrve 2008). Dette førte til at min interesse for familieråd som metode og for barnets posisjon i familieråd ble vekket.

Da familierådsmodellen ble tatt i bruk i barnevernsarbeid i Norge ble det hevdet at barnets aktørposisjon ble styrket og at barns meninger i større grad ble tatt hensyn til når viktige beslutningen om dem skulle fattes (Strandbu 2007, 2008). Min bevissthet om at barn og deres familier kan ha ressurser og at barn har meninger om sin egen situasjon økte gradvis i løpet av

det nevnte pilotprosjektet i Hedmark. Holdningen jeg fremviser her gjenspeiler den oppfatningen som vokste frem i barnevernet i 1990 - årene om at også barn er aktører med egne meninger (Guldbrandsen mfl. 2014, Strandbu 2011)

I forskningsprosjektet "Bruk av familieråd i fosterhjemsarbeid" ved universitetet i Tromsø (UiT) er målsettingen og skaffe til veie ny kunnskap om anvendelse av familieråd som beslutningsmodell i fosterhjemsarbeid (Strandbu 2011). Dette prosjektet startet i 2011. Prosjektet følger Bufdir sin utprøving av familieråd i fosterhjemsarbeid i samarbeid med ca 50 av landets kommuner. Prosjektet har et kvalitativt og et kvantitativt design, der data samles inn fra ulike informantkategorier. Datainnsamlingen avsluttes våren 2016. Prosjektet har foreløpig resultert i en publikasjon (Jensen mfl 2014).

I 2011 til 2014 var jeg engasjert i det overnevnte forskningsprosjektet for å gjennomføre kvalitative dybdeintervjuer med barn og ungdom mellom 7 og 17 år om hvordan de hadde opplevd å delta i sitt familieråd. Jeg har gjennomført 21 intervjuer. Alle de som sa ja til å bli intervjuet, hadde bodd hjemmefra eller skulle flytte fra sine omsorgspersoner. Intervjuene ble oversendt UiT for transkribering og arkivering. Jeg fikk tilbake transkriberte intervjuer som jeg kunne benytte som materiale i mitt eget mastergradsprosjekt ved Diakonhjemmets høgskole.

Min problemstilling er:

- Hva mener barna om familierådsprosessen de har vært igjennom?
- På hvilken måte kan deltakelse oppleves som meningsfylt for barna?
- Hvordan opplever barna at deres deltakelse kan medvirke i de beslutninger som tas om dem?

Barn som deltar i familieråd i dette studiet er i en spesielt vanskelig situasjon. Barnevernet bestemmer at det må gjøres endringer i deres livssituasjon, hvor de skal bo og hvem de skal bo sammen med. Jeg ønsket å undersøke mer om barnas deltakelse i familieråd, hvordan de opplevde å delta og hvordan de forteller og ser sammenheng i sin historie. En annen ting jeg ble opptatt av var hvordan de klarer å skape mening og om de opplever familierådet som positivt.

Jeg bruker i hovedsak betegnelsen barn og ungdom i oppgaven. Den juridiske betegnelsen av barn som personer i alderen 0 til 18 år. I mine intervjuer er den yngste 7 år og den eldste noen måneder under 18 år. Av de 21 intervjuene har jeg valgt ut intervjuer med 6 ungdommer i

alderen 13 til 17 år til min dybdeanalyse. Disse ungdommene kommer fra ulike deler av landet og de har ulik sosial bakgrunn og problemer. De har en ting til felles og det er at de er barn i barnevernet. Intervjuene er gjennomført i etterkant av at de har deltatt i familieråd. Det er stor variasjon med hensyn til hvor lang tid det er gått siden de deltok på familierådsmøte. Ytterpunktene er ett intervju som ble gjennomført en uke etter familierådet. Det andre ytterpunktet er intervjuet som ble gjennomført 11 måneder siden familierådet. De fleste intervjuene ble gjennomført 1 til 3 måneder etter familierådet.

Jeg skriver ikke om barnevernets tiltaksarbeid, foreldrenes posisjon i familierådet eller om barnevernet og foreldrenes forhold til barna som deltar. Det er heller ingen drøftinger av familieråd som modell eller om denne modellen skal bestå som metode i barnevernet.

1.2 Oppbygging av oppgaven

Oppgaven er delt inn i 7 kapitler. Kapittel 1 er innledningen til oppgaven. I kapittel 2 beskrives familierådsmodellen. Kapittel 3 presenteres de teoretiske perspektivene i oppgaven og i kapittel 4 omtaler jeg min metode og den vitenskapsteoretiske referanseramme. I kapittel 5 beskrives analyseprosessen. I kapittel 6 presenterer jeg mine funn fra analysen og tolkninger, og kapittel 7 er avslutningen av oppgaven. I kapittel 4 brukes eksempler og erfaringer fra hele datainnsamlingen og i kapittel 6 bruker jeg seks utvalgte intervjuer i dybdeanalyse av data. Alle intervjuer er anonymiserte. Det brukes ikke navn eller alder men begrepet ungdommer i analysen og ved sitat.

Kapittel 2 tar for seg familierådsmodellen.

2 Familieråd, bakgrunn, modell og metode

2.1 Bakgrunn for familieråd i Norge

Implementering av familieråd i barnevernet har foregått systematisk siden det i 2003 til 2006 ble gjennomført et nasjonalt utprøving - og evalueringsprosjekt i Norge (Falck 2006).

Konklusjonene her er:

Familieråd gir en overvekt av positive effekter også i forhold til tradisjonelle metoder. Familieråd vil ikke alltid gi endelige løsninger på problemer, men det vil medvirke til å skape positive endringsprosesser som kan være fundamentale for dem det gjelder. (Falck og Vik 2006, s. 295.)

Erfaringene med familieråd var så gode at de ble tatt politiske vedtak om en bred implementering av familieråd i Norge. Familieråd har vært et satsingsområde i barnevernet siden 2007 (Vik 2009). Det ble gjennomført flere familierådsprosjekter før dette og resultatene var at både saksbehandlere, foreldre og koordinatorene var fornøyde og opplevde familieråd som positivt (Horverak, Omre og Schjelderup 2002, Einarsson 2002). I 2007 ble det opprettet en nasjonal koordinatorstilling for familieråd i regi av Barne- ungdoms og familiedirektoratet (Bufdir). I tillegg ble det opprettet regionale koordinatorene i Barne- ungdoms- og familieetaten (Bufetat) for å arbeide med å implementere familieråd i det kommunale barnevernet (Vik 2009). I prop. L 106L 2012 -2013 om endringer i barnevernsloven befestes Bufetat sitt ansvar om å implementere metoden (pkt 8.1.3). Det pekes på at metoden kan brukes både ved hjelpetiltak og ved beslutninger om omsorgsovertakelse og tilbakeføring.

Familieråd er en metode som har en klar struktur. Oppgavene til hver enkelt person som skal ta del i familierådet er ofte klart definert og viktige roller er avklart. Det brukes mye tid til planlegging på forhånd slik at selve familierådsmøte er godt forberedt. Dersom metoden følges gis det innflytelse på beslutninger som tas i løpet av prosessen (Einarsson 2002). Da familieråd ble introdusert i Norden økte også interessen for barnas posisjon i familierådsprosessen og for at barn kunne være aktører i sin egen sak (Sandbæk 2002).

I et nordisk prosjekt sammenfattes enkeltstudier om barns deltakelse i familieråd i nordiske land. (Heino 2009). I det nordiske familierådsprosjektet er det bidrag fra Mortensen (2007) fra Danmark, Heino (2009) fra Finland og Omre og Schjelderup (2009) fra Norge.

Det er skrevet to doktorgrader om barns deltakelse i familieråd i Norge. (Horverak 2006 og Strandbu 2007).

Forskning om familieråd viser at familierådsmodellen gir muligheter til å finne frem til riktig hjelp til barn og deres familier (Vik 2006, Horverak 2006, Strandbu 2006, 2007). Men forskning viser også at familierådsmodellen i seg selv ikke sikrer barnets deltakelse (Horverak 2006, Strandbu 2006). I begge de nevnte doktorgradene er det flere eksempler på at barn forteller at de følte seg som tilskuer i det som skjedde rundt dem i forbindelse med deres familieråd (Falck og Vik 2006, Strandbu 2007).

Barneperspektivet i familierådsarbeid kom som en følge av et paradigmeskifte rundt begrepet *barnets beste* på 1980-tallet (Slettebø 2008). Dette skiftet i synet på barn berører både områder inne politiske, juridiske, sosiologiske og utviklingspsykologiske områder og forskning (Strandbu 2011). Paradigmeskifte førte til at barn blir sett på som aktører i eget liv, og deres meninger skal høres og deltakelse skal sikres (Strandbu 2008, Horverak 2006, Slettebø 2008). Hvordan barn og unge opplever at deres synspunkter blir tatt hensyn til og hva de tenker om egen deltakelse etter familierådet, har engasjert meg.

Barneperspektivet er sterkt gjeldende i familierådsmodellen og barn som deltar har en viktig posisjon (Einarsson 2002, Sundell og Hægmann 1999). Barnet i familieråd skal ha en støtteperson som har et eget ansvar for å gi støtte og fremme barnets interesser gjennom familierådsprosessen (Falck mfl. 2006, Strandbu 2007, 2011).

2.2 Familierådsmodellen og barns rett til deltakelse

Familieråd er en beslutningsmodell hvor barnevernet gir nettverket, familien og barnet anledning til å finne løsninger på problemer og ta ansvar for å gjennomføre disse (Falck mfl. 2006, Omre og Schjelderup 2009). Hovedfokuset i familierådsmodellen er at familien og nettverket drøfter sammen hva som kan gjøres for å bedre barnets livssituasjon uten at barnevernet eller andre offentlige personer er tilstede. (Strandbu 2006, 2008).

Familierådet samler aktører fra ulike sosiale systemer eller sosiale nettverk, både de private og de profesjonelle. Disse samarbeider om beslutningene som skal tas om barnets framtid (Falck mfl. 2006). Familieråd er en prosess som foregår fra det første møte mellom saksbehandler og foreldrene til selve familierådsmøte og den videre oppfølgingen etterpå. Familieråd brukes i alle typer barnevernssaker (Strandbu 2011, Omre og Schjelderup 2009).

Målsettingen med familieråd kan kort oppsummeres slik; Familien og den utvidede familien og nettverket gis økt innflytelse, medansvar og deltakelse. Familierådet ivaretar og bruker aktivt familiens utvidede ressurser. Familien utfordres til å komme frem til gode løsninger som skal vare over tid og den skal forbedre samarbeidet mellom familien og de profesjonelle (Einarsson 2003, Falck 2006, Hanssen 2005).

Begrepet hjørnestein symboliserer familierådsmodellen og beskriver de viktigste kjennetegnene ved et familieråd. (Sundell og Hæggmann 1999).

Familierådets fem hjørnesteiner er:

- 1) Familierådet skal arrangeres i en utvidet familie.
- 2) Den utvidede familien skal diskutere uten at andre offentlige personer er tilstede.
- 3) En koordinator som ikke jobber i barnvernet skal hjelpe familien med å planlegge og gjennomføre familierådet.
- 4) Diskusjonen i familierådet skal resultere i en skriftlig handlingsplan for barnet.
- 5) Familierådet skal ha barneperspektivet.

Jeg utdyper de fem hjørnesteinene nærmere.

En utvidet familie kjennetegnes ved at det til barnets familieråd skal inviteres personer fra det private nettverket som barnet kjenner og som bryr seg om barnet. Det kan være slekt og det kan være naboer og venner (Omre og Schjelderup 2009, Strandbu 2011, Falck mfl. 2006). Barnet skal selv være med å bestemme hvem som skal delta i familierådsmøtet.

Den andre hjørnesteinen, og et viktig prinsipp, er at den utvidede familien rundt barnet skal gis anledning til å drøfte og diskutere uten at offentlige personer er tilstede. Dette punktet knyttes opp mot prinsippet om medvirkning og myndiggjøring og kan sees på som en mulighet for familien til å ha innflytelse på hvordan tiltakene rundt barnet skal utformes videre (Slettebø 2006).

Den tredje hjørnesteinen er at en koordinator som ikke jobber i barnevernet hjelper familien med å planlegge og gjennomføre familierådet. Koordinatoren gjennomfører en egen opplæring og må fremvise politiattest før de kan begynne å jobbe med familieråd. Deres oppdrag varer gjennom familierådsprosessen og det skrives en egen arbeidskontrakt med koordinator for hvert enkelt familieråd. I utgangspunktet kan hvem som helst jobbe som koordinator i familieråd. Ofte er det personer som har interesse for eller erfaring fra arbeid med barn og /eller familier som påtar seg denne oppgaven. Koordinators rolle er å ta kontakt

med familie og nettverk som skal delta i familierådsmøte og organisere selve møte i samarbeid med familien og barnet. Koordinator har også en viktig rolle som kontaktperson og gir informasjon slik at hver deltaker i familierådet har et best mulig utgangspunkt for deltakelse. Det blir lagt vekt på å få fram det beste i hver enkelt deltaker gjennom fokus på ressurser.

Den fjerde hjørnesteinen er handlingsplanen. På bakgrunn av drøftingene skal det formuleres en handlingsplan. Barnevernet skal godkjenne handlingsplanen som også skal si noe om hva den enkelte i familierådet skal bidra med og hvilken hjelp som ønskes fra det offentlige (Omre og Schjelderup 2009, Strandbu 2011).

Den femte hjørnesteinen er barneperspektivet. Sundell og Hæggmann løftet frem prinsippet om barneperspektivet som familierådets femte hjørnestein (Sundell og Hæggmann 1999). Senere har forskere fokusert på barnet som meningsberettiget og deltakende ut fra sitt eget perspektiv og diskutert barneperspektiv som familierådets femte hjørnestein (Horverak 2002, Skivenes og Strandbu 2005, Strandbu 2011). Familierådets femte hjørnestein, barneperspektivet vil bli utdypet i kapittel 3 av oppgaven.

Siden inkorporeringen av barnekonvensjonen i Norge i 2003 og dertil endringer i barnevernsloven § 6-3 første ledd, har barnas deltakelse i familierådet blitt mer og mer sentralt (Horverak 2006, Skivenes og Strandbu 2005, Strandbu 2006, 2007, 2011). I forskning – og fagmiljøer er det en økende interesse for betydningen av barns deltakelse når det skal fattes viktige beslutninger. Det har dermed skjedd en dreining også i familierådsarbeidet hvor fokus på barns deltakelse har økt (Horverak 2006, Strandbu 2006). Blant annet har direktoratet gitt ut et eget temahefte om tilrettelegging for barnets deltakelse i familieråd (Strandbu 2008).

Familierådsmodellen beskrives som en prosess bestående av tre faser. Den første fasen er planlegging av familierådet. Så er det gjennomføringen av familierådsmøte og til sist er det oppfølging av familierådet (Einarsson 2003). Det tar mellom 4 og 6 uker å gjennomføre en familierådsprosess (Vik 2006). Selve familierådsmøtet består av en rekke faste prosedyrer som er viktig å følge. I et kontraktsmøte mellom partene og barnevernet blir det gitt informasjon og formulert problemstillinger som skal drøftes i familierådsmøte (Strandbu 2011).

I selve familierådsmøte følger man tre sekvenser: I den første sekvensen som ledes av koordinator deltar offentlige personene som er valgt ut til å være med tilstede. Disse forteller om sitt kjennskap til saken og det gis informasjon til familien. Så går koordinator gjennom problemstillingen og spørsmålene som familierådsmøte skal svare på. Denne sekvensens avsluttes med at de offentlige personene og koordinator forlater møte og familien overtar. I den andre sekvensen, som er familierådets hoveddel drøfter familien med utgangspunktet i problemstillingene og informasjonen de har fått, løsninger som skal skriv ned i en handlingsplan. Familien har, med hjelp av koordinator på forhånd valg ordstyrer og sekretær og en egen støtteperson til barnet. Saksbehandler og koordinator skal være tilgjengelig under denne sekvensen men ikke tilstede i rommet der diskusjonen foregår. Den tredje sekvensen består i å presentere familiens forslag til barnevernets saksbehandler. Planen kan inneholde både forslag til tiltak fra det offentlige og forslag til tiltak fra familien og det private nettverket. Familiens løsninger og forslag skal godkjennes dersom barnet sikres god nok omsorg (Einarsson 2002, Strandbu 2011, Horverak 2009). Møtet avsluttes med at saksbehandler ber om at familien forteller om hvordan de har tenkt å gjennomføre tiltakene, samt avtale om når det skal være et oppfølgende møte for å evaluere forslagene i handlingsplanen.

Familieråd er et eksempel på en metode som stimulerer familiens medvirkning og påvirkning i saker hvor barnevernet griper inn gjennom bruk av lov om barneverntjenester (Willumsen 2005). Bruk av familieråd som metode betyr at egne bestemte fremgangsmåter følges for å fatte beslutninger. I familieråd samler man aktører fra ulike sosiale systemer eller sosiale nettverk, både de private og de profesjonelle. Disse samarbeider om beslutningene som skal tas om barnets framtid (Falck og Vik 2006). Familierådsmetoden er en prosess som foregår fra det første møte mellom saksbehandler og foreldrene til selve familierådsmøte og den videre oppfølgingen etterpå.

Det er barnets saksbehandler som tar initiativ til et familierådsmøte. Foreldrene og barnet gis informasjon om hva et familieråd er, og bestemmer på bakgrunn av denne informasjonen om de ønsker eller ikke ønsker et familieråd. Informert samtykke skal innhentes før prosessen med å planlegge et familieråd starter (Skivenes og Strandbu 2005, Falck og Vik 2006, Strandbu 2007, 2011, Omre og Schjelderup 2009). Når familien sier ja til et familieråd og kontrakten om å avholde et familieråd er undertegnet, begynner koordinatoren sitt samarbeid med barnet og familien. Hvis barnet er over 15 år er det en fordel at også barnet samtykker til at det skal være et familieråd (Strandbu 2011).

Koordinator har ulike oppgaver i familierådet og skal tilrettelegge for at familierådsprosessen blir en god opplevelse for alle som deltar. Koordinator skal samarbeide med barnet og familien i planleggingen av familierådet og forberede de som har fått ansvaret som ordstyrer, sekretær og støtteperson. Ordstyrer har ansvar for å styre møte i den andre sekvensen av familierådsmøte og sekretæren har ansvar for å skrive ned handlingsplanen og fremvise den under den tredje delen av familierådsmøte (Vik 2006). Koordinator skal også sørge for at barnet får en støtteperson. Det vanligste er at denne støttepersonen engasjeres fra barnets eget nettverk. Barnets støtteperson skal gi informasjon til barnet og hjelpe barnet med å si hva det mener. Støttepersonen skal også hjelpe barnet å bringe frem egne meninger i familierådet. Det er viktig at støttepersonen får treffe barnet før familierådet for å forberede barnet på det som skal skje i prosessen. Det er støttepersonen sitt ansvar å legge til rette for en eller flere samtaler med barnet. I samtalene skal barnet få mulighet til å sette ord på sin egen situasjon og formidle sin opplevelse og sine meninger.

Barnet kan delta direkte, indirekte eller gjennom en kombinasjon av indirekte og direkte deltakelse i familierådsmøte (Strandbu 2007). Ved direkte deltakelse er barnet selv tilstede under møte og deltar i diskusjonen. Barnet kan også avtale at støttepersonen skal snakke for det. Hvis barnet ikke ønsker å delta i familierådsmøte kan barnets deltakelse likevel sikres ved at barnet snakker med sin støtteperson og fortelle hvilke meninger det er viktig å bringe frem (Skivenes og Strandbu 2004, Strandbu 2008, 2011). Det er da viktig at støttepersonen og barnet blir enige om hva som skal formidles i familierådsmøte og hva som skal forbli mellom støttepersonen og barnet (Strandbu 2011).

2.3 Beslutningsmodell ikke behandlingsmodell

Familieråd blir sett på som en beslutningsmodell og ikke som en behandlingsmodell. Et viktig formål med familierådsmodellen er at de private aktørene skal få et eierforhold til sine egne problemer og at de selv skal kunne utforme egne løsninger. Det er barnets familie og nettverk som skal finne de tiltakene som de mener vil virke. Det er de som kjenner barnet og er en del av barnets miljø i hverdagen som også skal skissere løsninger (Horverak 2006, Strandbu 2011). Dette synet legger vekt på barnet i dets kontekst. Kontekst handler både om personer og meningsbærende sammenheng (Hertz 2008). Hva som er best for barnet, og beslutninger om hva som skal skje med barnet er det barnet selv, familien og nettverket rundt barnet som skal finne ut av.

Kapitel 3 handler om den teoretiske referanserammen for oppgaven.

3 Teoretiske perspektiver

Jeg har valgt et systemisk perspektiv på den teoretiske delen av oppgaven som innebærer utdypning av begrepene barneperspektiv, empowerment, resiliens og den salutogene modell.

Systemisk tenkning innenfor barnevernets arbeid utfordrer barnevernet. Et systemisk helhetssyn, vil i større grad medføre at brukerne trekkes inn i barnevernets arbeid som aktive deltagere. Dette synet er kommet sterkere inn i barnevernsfeltet de siste årene. Det kan leses om systemisk tenkning i offentlige dokumenter så langt tilbake som i 1985. Noen eksempler er Sosialdepartementet NOU 1985:18 og Barne-, - og familiedepartementet Ot.prp nr 44 (1991-92). Nyere offentlige dokumenter hvor systemisk tenkning er sentralt er strategidokument for brukermedvirkning i det statlige barnevernet 2013 – 2016 (Barne-, ungdoms og familiedirektoratet 2013) og disponeringsbrev fra Bufdir til Bufetat (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet 2014)

En grunnforståelse i systemisk tenkning er å forstå virkeligheten og samfunnet som en sosial konstruksjon. Vi skaper vår egen virkelighet gjennom de erfaringer vi har, og de meninger vi danner. Denne retningen kalles konstruksjonismen. I følge sosialkonstruksjonisme dannes mening når vi snakker sammen og trekker inn språkets plass som en viktig del i denne meningsprosessen. Sosialkonstruksjonismen er forankret i et menneskesyn hvor vi alle er subjekter og ikke objekter for hverandre. Vi skaper alle vår egen sosiale virkelighet og vår egen opplevelse er like sann som andres (Hårtveit og Jensen 2004, Humerfelt 2005). Begrep som empowerment og brukermedvirkning er knyttet til dette paradigmet.

3.1 Barneperspektivet i familierådet - den femte hjørnesteinen

Barneperspektivet som den femte hjørnesteinen i familierådsmodellen gir barnet en hel spesiell plass i beslutningsmodellen. Barneperspektivet presiserer formålet med å gi barnet en stemme i forhold til løsninger, og innflytelse knyttet til egen fremtid.

Som tidligere nevnt kom barneperspektivet i familierådsarbeid som et følge av et paradigmeskifte rundt begrepet *barnets beste* på 1980-tallet (Slettebø 2008). Gilje og Grimen (1993) refererer til at et paradigmeskifte betyr at det er skjedd en skifte i tenkning. Det er Thomas Kuhns (1922-1996) vitenskapsteori som har paradigme som hovedterm:

Et felles paradigme styrer forskningen og skaper en grunnleggende enighet i forskersamfunnet. Det forteller forskerne hva virkeligheten er (ontologi), hvilke

spørsmål som kan stilles, og hvilke metoder man kan benytte for å få svar (Gilje og Grimen 1993, s. 87).

Når det gjelder skifte i tenkning om synet på barn og barndom skjedde dette i Norge på 1990 - tallet ved at barneforskningen og myndigheter startet med å vektlegge barns kunnskaper, livserfaringer og kompetanse, og ved å synliggjøre og anerkjenne barns livshistorier (Omre og Schjelderup 2009).

Per Olav Tiller er en sterk talsperson for et nytt perspektiv på barn. Han skrev i 1991:

”Med ”barneperspektivet” tenker jeg først og fremst helt konkret på hvordan verden ser ut for barn. Det er dette som barn ser, hører, opplever, kjenner, som er deres virkelighet” (Tiller 1991, s.72- 1991).

Tiller (1988) kritiserte at den kunnskapen vi hadde om barn var sekundær. Det vi visste om barn via forskning var hentet inn fra andre informanter, det vil si gjennom lærere, helsesøstre, barnevernsarbeidere og foreldrene. Det nye barneperspektivet førte til ny forskning. Barn ble ansett som relevante informanter om sin egen situasjon. Det nye barneperspektivet oppdaget barn som unike personer og som aktører; *”...som er skapere av, og blir skapt av sine betingelser. Barn betraktes som unike personer og ikke som representanter for en kategori”* (Omre og Schjelderup 2009, s.35).

Jeg nevner igjen at det er flere forskere i Norge som har vært interessert i barnets stemme i familierådsprosessen (Horverak 2006, Strandbu 2007, Omre og Schjelderup 2009). Strandbu (2011) vektlegger barnets rett til å uttale seg. Sentralt når det gjelder barnets rett til deltakelse er hvordan det kan legges til rette for meningsdanning og meningsytring og sikre deres deltakelse på en måte som barnet selv mener er bra. Barn har rett til egne meninger og rett til å uttrykke seg og de har krav på informasjon som gjelder dem og dere fremtid (Raundalen 2008). Barn deltar i beslutninger og tas med i drøftinger om de beslutninger som tas om dem på mange områder i deres liv. Det betyr at vi mener barnet sitter inne med kunnskap om sin egen livssituasjon som voksne ikke automatisk har kjennskap til (Langballe og Gamst 2004).

Skivenes og Strandbu (2006) skisserer barneperspektiv gjennom tre komponenter som de mener hører sammen. 1) En historisk og kulturell forståelse av barns posisjon og barns rettigheter. 2) Ulike voksnes syn på hva som er best for hvert barn. 3) Barnets eget synspunkt og perspektiv. Barneperspektivet slik Skivenes og Strandbu skisserer det, viser at begrepet både har et strukturelt nivå, et relasjonelt nivå og et individuelt nivå. For å kunne legge til rette for barns deltakelse i beslutninger om hva som er best for barnet må alle disse tre

komponentene være tilstede (Strandbu 2011). Her nevnes kort innholdet i de tre komponentene:

- Barnet har rett til å bli hørt og medvirke i egne beslutninger. Offentlige myndigheter, private parter og organisasjoner har en plikt til å ivareta og forholde seg til barn og barndom ut fra den rettigheten som ligger i FNs barnekonvensjonen artikkel 12 og i lov om barneverntjenester av 1992 nr 100 § 6-3, første ledd.
- Barnets omsorgspersoner og offentlige myndigheter skal ta hensyn til hva de mener er barnets beste, høre barnets syn og vurdere konsekvensene av hva barnet mener og ønsker. Det er derimot ikke sikkert at barnet bestandig vet hva det selv ønsker og mener. Det er et spenningsfelt mellom å gi barn rett til deltagelse i beslutninger hvor de kan gi uttrykk for egne meninger og beskytte de som sårbare individer. Det er de voksnes ansvar å balansere disse motsetningene.
- Barnets eget perspektiv er hva barnet selv ønsker og mener om hva slags behov det selv mener det har. Barnet skal høres og deres meninger skal komme frem. Barn kan tenke annerledes enn voksne om sin egen situasjon og det er viktig at barn forteller om dette. Det handler om å få fram barnets følelser, opplevelse, ønsker og drømmer. For å vite hva dette er må vi snakke med barnet og spørre det selv. (Strandbu 2011, s.43-46).

Omre og Schjelderup (2009) knytter sin definisjon av barneperspektivet ved til Emilsson og Saltell (1998). De drøfter begrepet og deler den opp i to komponenter:

1. Å se ut fra *barnets* synsvinkel og få frem barnets perspektiv. Det vil si å bringe frem barnets synspunkter, erfaringer, håp og bekymringer så direkte som mulig fra barnet.
2. Å ha barnets i *sin* synsvinkel, det vil si å *se* barnet. Den voksnes syn, meninger, begreper, erfaringer, håp, og bekymringer vedrørende barnets situasjon og fremtid påvirker hvordan den voksne har barnet i sin synsvinkel.

Omre og Schjelderup (2009) utvider så begrepet barneperspektivet med tre følgende dimensjoner:

3. Fokusering og tydeliggjøring av *barnets beste interesse*.
4. Barnets deltakelse.
5. Ekspisitt redegjørelse av dominerende kulturelle og faglige tankesett og verdier som danner referanseramme for for forståelse av barndom og oppvekst (Omre og Schjelderup 2009 s. 37 – 38).

Denne forståelsen av barneperspektivet er sammenfallende med Strandbu (2011) sitt syn på barneperspektivet.

3.2 Barnets perspektiv

Barnets perspektiv er barnets egne tanker og oppfatninger. For å få fram barnets eget perspektiv må barnet gis mulighet til aktivt å formidle til andre hvordan de opplever sin egen situasjon (Humerfelt 2005). Barnets perspektiv kan kalles for et innenfra perspektiv (Gamst og Langballe 2004). Den indre verden til barnet, hva barnet selv føler, tenker og mener, kommer da frem. Barnet har egen kunnskap om sin egen livssituasjon og de voksne har ikke automatisk den samme viten. Riktig hjelp til barnet forutsetter at barnets perspektiv kommer fram og at det føler seg forstått. Barn kan ha andre prioriteringer og andre behov enn det voksne vurderer som barns beste (Gamst og Langballe 2004). De voksne har sine erfaringer og meninger de reflekterer over, og de er også mottakere av de meninger og erfaringer barnet uttrykker.

Barneperspektivet som et innenfraperspektiv (Gamst og Langballe 2004) sammenfaller med den tredje komponenten i Skivenes og Strandbu (2006) sin del av barneperspektivet og det første punktet i Omre og Schjelderup (2009) sin definisjon av begrepet.

3.3 Modell for barns deltakelse

I henhold til både barnekonvensjonen artikkel 12 og barnevernsloven § 6-3 står altså barnets rett til å bli hørt i saker det barn er direkte berørt sterkt. Barnet skal gis en mulighet til å formidle meninger og tanker om sin egen situasjon når viktige beslutninger i barnevernssaken skal tas. Utfordringen er hva det betyr og hvordan det kan gjennomføres i praksis. Et synspunkt på barns deltakelse er at det skal legges vekt på at de inkluderes gjennom medbestemmelse. Dette gjør de i samhandling med andre og med tilrettelegging fra de voksne. Barns meningsdanning er sentralt når det gjelder deltakelse. Barn former egne meninger gjennom interaksjon med andre mennesker og all samhandling forstås som deltakelse (Ulvik 2009). Hvordan barnets meninger formes og hvordan de uttrykkes kan være en utfordring i deltakerprinsippet. Ulvik (2009) sier at barnets interaksjon må sees i en kontekst som også rommer deres meninger og opplevelse, og at dette er et premiss for å forstå deltakelse som interaksjon med andre mennesker. Strandbu (2011) sin modell for barns deltakelse i beslutningsprosesser korresponderer med Ulvik (2009) sin forståelse av barns deltakelse. Dette er en modell som er utviklet gjennom et samarbeid mellom Skivenes og

Strandbu (2004, 2006) og av Strandbu alene (2008). Modellen bygger på teori om demokrati i beslutningsprosesser.

Modellen ser på barns deltakelse som en prosess. Deltakerprosessen deles inn i fem trinn.

De fem trinnene består av:

- 1) Informasjon, barnet gis informasjon.
- 2) Hjelp til meningsdanning.
- 3) Uttrykke meninger, barna gis mulighet for å uttrykk mening.
- 4) Inklusjon av meninger, barnets mening inkluderes i beslutningsgrunnlaget.
- 5) Oppfølging, beslutningen blir forklart for barnet og barnet gis mulighet til å reagere og blir deltakende i gjennomføringen av beslutningen.

Barnets deltakelse i modellen beskrives som en sirkulær prosess som ideelt sett ikke tar slutt. I gjennomføringen av beslutninger vil barnet trenge ny informasjon og hjelp til meningsdanning. Nye beslutninger skal ta og barnet har rett til å uttrykke sine meninger. Elementene i modellen kan relateres til de ulike fasene i familierådsprosessen fra forarbeidet og gjennomføringen til etterarbeidet og oppfølgingen (Havnen og Christiansen 2014) .

3.4 Empowerment og resiliens

Familieråd representerer en arbeidsmodell som er knyttet opp mot tre teoretiske og ideologiske retninger: Empowerment eller myndiggjøring, sosial nettverksteori og økologisk systemteori (Falck og Vik 2006). I denne oppgaven utdypes den ene av disse tre teoretiske retningene, empowerment. I forlengelse av min omtale av empowerment knytter jeg empowermentperspektivet (Askheim 2007) opp mot den salutogene modell (Antonovsky 2012).

Empowermentbegrepet, eller myndiggjørende praksis slik det gjerne oversettes på norsk, er i utgangspunktet en ideologi som kommer fra Dennis Saalebys begrep om styrkeperspektivet (Omre og Schjelderup 2009). Styrkeperspektivet har som utgangspunkt at alle mennesker har sterke sider og at alle kan forbedre sin livskvalitet ved å benytte seg av sin demokratiske rett til å delta på lik linje med andre. Empowerment er av enkelte også satt i sammenheng med begrepet brukermedvirkning (Humerfelt 2005).

Det er her snakk om en prosess hvor formålet er endring mot større innflytelse på egen livssituasjon. I en prosess hvor brukermedvirkning vektlegges, tas det i bruk ressurser individet har. Hjelperen skal samarbeide med familien om deres ressurser og sterke sider

istedenfor å fokusere på problemer (Humerfelt 2005). Empowerment kan sees på som en metode hvor man har en ressursorientert tilnærming og hvor det er fokus på likeverd og brukermedvirkning (Slettebø 2008). I Empowermentlitteraturen innefor helse-og sosialektoren skilles det mellom to posisjoner; Empowerment som etablering av motmakt og empowerment som en terapeutisk posisjon. I min studie har jeg vært opptatt av empowerment som terapeutisk posisjon (Askheim 2007). Begrepet empowerment som terapeutisk posisjon dreier seg om den enkeltes mulighet for å ha aktiv innflytelse over sin situasjon, og hvilken effekt dette kan ha. Begrepet empowerment sikter også til prosessen for arbeid med mennesker. Innen helsevesenet er begrepet styrking foreslått for å betegne både prosess og aktiv innflytelse på egen situasjon (Guldbrandsen 2000). Begrepet mestring anvendes også. Mestring er da ment som å lære å leve med sin situasjon, mestre hverdagen og dens utfordringer og på denne måten få en opplevelse av kontroll over eget liv (Askheim 2007). Begrepet resiliens knyttes til både mestringsperspektivet og til styrkeperspektivet. Resiliensbegrepet defineres slik av store norske leksikon, hentet 10/05/2015 fra <https://snl.no/resiliens>;

”Resiliens, psykologisk motstandskraft, de faktorer som har sammenheng med at man beholder en psykisk styrke og helse til tross for stress og påkjenninger. Å være resilient vil si at man er robust. Av individuelle trekk står optimisme, god selvfølelse, sosiale evner og at man er kreativ og har interesser, sentralt. Av kontekstuelle forhold står familiens ressurser, nettverk og støttende forhold i skole og nærmiljø sentralt.”

Sett i lys av resiliensbegrepet er det interessant å studere hvordan barnet oppfatter de utfordringer som kan komme i livet og hvordan de klarer å mestre dette. Barna jeg intervjuet som hadde deltatt i familieråd var alle i en vanskelig livssituasjon. Barn i vanskelige livssituasjoner kan oppleve frykt og kaos. Det som skjer rundt de ulike vanskelige situasjonene barnet befinner seg i kan oppleves som uforståelig for barnet. Situasjonene kan oppleves som utrygge, uforutsigbare og ut av kontroll.

Opplevelse av sammenheng i livet er grunnleggende for å utvikle og bevare en god mental helse (Antonovsky 2012). Konteksten i den salutogene modell handler både om personer og meningsbærende sammenhenger (Hertz 2008). I forskning på resiliens rettes det fokus på salutogenese i stede for patogenese. Salutogenese har fokus på de prosesser som er viktige for å skape utvikling mens patogenese fokuserer på hvordan problemer utvikler seg (Hertz 2011).

3.5 Den salutogene modell

Deltakelse kan tolkes i to sammenfallende prosesser, både i lys av Strandbu (2011) sin deltakelsesmodell for barn og som en indre prosess hvor opplevelse av sammenheng (OAS) er betydningsfullt og nødvendig. Sistnevnte perspektiv er utviklet av Antonovsky (2012)

Aaron Antonovsky var en kjent israelsk – amerikansk professor i medisinsk sosiologi.

Antonovsky er kjent for den salutogene ide og teori om opplevelse av sammenheng (OAS).

Hans bok *Helsens mysterium* kom ut i 1987. Boken omhandler hva som opprettholder og gjenoppretter sunnhet og helse. Salutogenese betyr ”opprinnelse til helse” – altså hva som bringer helse. Motsatsen til salutogenese er patogenese - hva som forårsaker sykdom (Hertz 2011). En salutogen forståelse av helse er ideen om sammenheng. Antonovsky mener at salutogenese og patogenese er komplementerende - altså at vi trenger begge deler.

(Antonovsky 2012). Den salutogene modell handler om å ha en følelse av sammenheng i sitt liv. Jo mer følelse av sammenheng du har i livet ditt, jo bedre helse har du. Antonovsky bruker uttrykket *stressfaktorer* som betegnelse på opplevelser vi blir utsatt for i det daglige, opplevelse vi ikke alltid forstår eller har svar på. Vi må problemløse for å handle, for så å forstå og finne mening i stressfaktorene. Følelsen av sammenheng skal læres gjennom hele livet fra vår tidlige oppvekst. Når vi er små er vi mottakelige for å lære ved at vi har tillit til tilværelsen rundt oss. Opplevelse av sammenheng har tre sentrale komponenter; 1)

Begripelighet, 2) Håndterbarhet, 3) Meningsfullhet.

- 1) Begripelighet - det vil si opplevelse av å begripe eller fatte det som skjer i livet omkring en – i motsetning til erfaringer med det adskilte, fragmenterte og kaotiske.
- 2) Håndterbarhet – det vil si opplevelsen av å kunne håndtere og ta vare på en prosess og dermed se seg selv som subjekt og aktør, en som bevarer kontrollen over prosessen – i motsetning til erfaringer med å føle seg som offer for det som skjer.
- 3) Meningsfullhet – det vil si opplevelsen av å forstå meningen med det som skjer, har skjedd og vil skje – i motsetning til erfaringer med det uforståelige og det meningsløse som presser seg på (Hertz 2011, s. 75-76).

Antonovsky (2012) sier at meningsfullhet er det mest sentrale begrep i den salutogene teorien og en forutsetning for å forstå og håndtere hendelser og dramatiske situasjoner, samt for å få en opplevelse av sammenheng. Antonovsky (2012, s. 41) knytter begrepet meningsfullhet til en kognitiv og en følelsesmessig opplevelse. Vi mennesker har tillit til at vår ytre og indre verden er forutsigbar og at det sannsynligvis vil gå bra med det meste. Når livet er vanskelig

trenger vi å forstå sammenheng for å komme videre. For at det skal skje må vår indre og ytre verden bli forstått fornuftsmessig og tydelig. Det er kun ut fra dette at situasjonen blir håndterbar og fortsatt ikke fremstår som kaotisk og katastrofal. Når opplevelsen blir gjort håndterbar bruker vi våre indre og ytre ressurser. Våre ytre ressurser er personer rundt oss. Sammenheng gis når det blir meningsfullt å delta i handlinger og forstå det som er hendt med oss.

Antonovsky forsket og utviklet sine begreper i sammenheng med studier av voksne som overlevde Holocaust. I Norge er hans begrepsverden retningsgivende i arbeid men barn som er i krise (Raundalen 2006).

Raundalen og Schultz sier det slik:

”Hovedpoenget er nemlig at den eneste som kan roe en hjerne i opprør og kaos, er den som har hjernen på. Det er ikke mine eller dine formuleringer som bringer helse til en traumatisert person. Med våre ord kan vi ikke reparere en skadd internforbindelse mellom følelser og språk. Den voksnes oppgave blir å rydde plass og motivere for og gjøre det trygt nok til at barna kan begynne å åpne opp, for deretter å sette sine egne ord på følelser og gi sine følelser til ordene.”
(2006, s.19)

I neste kapittel, som er om metode og vitenskapsteoretisk forankring viser jeg fram den fremgangsmåten jeg har benyttet ved datainnsamlingen. Det blir brukt eksempler, både konkrete beskrivelser og opplevelse og utdrag fra et intervju.

4 Metode og vitenskapsteoretisk forankring

4.1 Fenomener og hermeneutikk.

Oppgaven har en fenomenologisk tilnærming til hvordan verden oppleves og erfares for barn. En fenomenolog mener at vår bevissthet vendes ut i verden og rettes inn i den verden vi har til felles med andre (Langdridge 2006). Fenomenologi er å beskrive og å forstå betydningen av strukturen i opplevelsen. Vår bevissthet er vendt ut mot verden gjennom vår intensjonale forhold til verden (Langdridge 2006). Et fenomenologisk perspektiv fokuserer på personens livsverden. Det er mennesket foran deg med sin opplevelse og erfaringer som er det interessante (Kvale 2008). Denne studien rettes mot barn og barns livsverden.

Fenomenologi anerkjenner ikke skillet mellom subjektet (mennesket) og objektet (ting i verden). I stedet fokuseres det på det som skjer mellom mennesker og mellom mennesker og verden. Fokuset ligger alltid på det som skjer i det offentlige rommet hvor opplevelsen skapes. Fenomenologi og hermeneutikk som metode er å undersøke verden slik den fremstår, det vil si hvordan mennesker opplevere den verden de lever i (Langdridge 2006).

Innen for fenomenologi finnes flere retninger og tilnærminger. Hermeneutiske fenomenologi vektlegger mening og betydning. Fenomener er meningsfulle, og når de uttrykkes og forstås, må de også fortolkes. Tekst, språklig uttrykk og menneskelige handlinger har mening. Det kreves en metodisk tilnærming for å kunne forstå slike meninger eller uttrykk (Gilje og Grimen 1993).

I denne oppgaven er det fortolkning (fenomenologi) og menneskelig erfaring (hermeneutikk) som er min vitenskapsteoretiske forankring. Hermeneutikk i nyere tid, er metodelære for fortolkning av meningsfulle fenomener. I hermeneutikken inngår forforståelse som en del av fortolkningen og beskrivelser av vilkårene for å forstå meningen (Gilje og Grimen 1993). Den tyske filosofen Hans Georg Gadamer (1900 – 2002) er en av de fremste representantene for hermeneutikken. En annen viktige representant er Paul Ricoeur (1913 – 2005).

4.2 Forforståelse og egen rolle

Hermeneutikkens grunntanker er at vi forstår noe ut fra en forutsetning, og en bakgrunn. Hans Georg Gadamer bruker begrepet for-dommer eller forforståelse (Gilje og Grimen 1993).

Begrepene forforståelse og fordom sikter til en ide om at mennesket ikke er nøytralt når det danner seg en mening om noe (Ulleberg 2004). Forforståelse er en forutsetning for forståelse.

Når vi fortolker en tekst må vi ha en ide om hva vi ser etter. Hvis vi ikke har dette, vet vi ikke hva vi leter etter (Gilje og Grimen 1993). Vi får ideer om det vi leser eller hører om eller ser foran oss, og vi tolker dette på en bestemt måte. Med det mener vi at vi kan si at vi vet hvem vedkommende er eller hva vedkommende er (Langdridge 2006). Jeg tolker virkeligheten slik den fremstår for meg. I møte med andre kan ny og nyansert informasjon påvirke min egen forforståelse eller få mine fordommer til å endre seg. Denne prosessen kalles den hermeneutiske sirkel. Tom Andersen (2006) bruker denne forståelsen til å forme ideen om hvordan vi kan møte andre. Han sier at vi alle har en forforståelse i møte med den andre. I praksis er utfordringen å finne ut av hvilke grunnleggende fordommer og forforståelse vi har i møte med andre. Hårtveit og Jensen (2005) sier at den hermeneutiske sirkel har mye til felles med en systemisk forståelse som er opptatt av at vi påvirker hverandre i relasjonen.

Malterud (2003) utvider begrepet forforståelse til også å omfatte de erfaringer man har, de hypotesene man bringer inn i forskningen, om faglige perspektiv og om teoretiske referanseramme. Min bakgrunn er at jeg har arbeidet i barnevernet og med familieråd i barnevernet i mange år. De siste årene har jeg arbeidet som kliniker i familievernet. Jeg blir mer og mer opptatt av barnets deltakelse i familievernet og er også nå engasjert i et prosjekt hvor familieråd blir prøvd ut i familievernets arbeid.

Forskeren søker å forstå konkrete personer og sosiale prosesser (Brinkmann og Thagaard 2010). Det betyr i praksis at jeg skal søke å forstå hvordan mennesker tenker, føler, handler og lærer av sine erfaringer fra et innenfra perspektiv (Thagaard 2006). Min forforståelse vil ha innflytelse både i datainnsamlingen og analysen av data. Da jeg gjennomførte intervjuer med barna, la jeg imidlertid vekt på å være tilstede i øyeblikket. Jeg forsøkte å legge tilside det jeg ellers har erfaring fra, og jeg forsøkte å være i en lyttende posisjon slik at signaler fra mitt eget indre skulle kunne hjelpe meg å ivareta og fange opp nyanser (Andersson 2003). Jeg forsøkte med andre ord å legge tilside min egen rolle og bakgrunn (Kvale 2008). Barna jeg har intervjuet, har på den andre siden sin forforståelse og sin bakgrunn som de tar med seg til intervjuet. Jeg påvirkes av dette og tolker materialet som er kommet fram i studien når jeg skal forsøke å forstå det som skal forstås.

Kvantitativ forskning bygger på et kunnskapsgrunnlag hvor vi studerer virkeligheten som et objekt. Vi står utenfor og observerer fenomenet (Langdridge 2006). Den forskningsmetoden jeg anvendte var intervju. Det kvalitative forskningsintervjuet egner seg for å belyse menneskelige opplevelse og erfaringer.

4.3 Forskningens kvalitet

Gjennom analyse av kvalitative data kan forskeren få tilgang til informantens erfaringer og meninger (Malterud 1996, Thagaard 2006). En fenomenologisk analyse skal gi konkrete livsverdensnære beskrivelser (Bringmann og Thagaard 2010, Malterud 2010). Analysen verifiserer datamaterialet ved å undersøke de funnene som fremkommer i analysen. Begreper som reliabilitet henviser til hvor pålitelig resultatet av undersøkelsen er, og validitet viser til om studiet undersøker det som det er ment å undersøke (Kvale 2008). Begrepene brukes gjerne i kvantitativ forskning. I kvalitativ forskning anvendes gjerne begrepene troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet (Langdridge 2006, Thagaard 2006).

Troverdighet viser til at forskningen er utført på en tillitsvekkende måte og at forskeren beskriver hvordan data utvikles. Bekreftbarhet handler om å vurdere de tolkninger som er gjort gjennom analysen. Bekreftbarhet kan knyttes opp til tilsvarende andre studier for bekreftelse av egne funn. Overførbarhet knyttes til forståelse av eget prosjekt og verdien av overførbarheten til andre forskere og andre studier (Thagaard 2006).

Det er etiske dilemmaer knyttet til at forskerens perspektiv er forskjellig fra informantens forståelse av egen situasjon. Dette skal komme frem gjennom refleksjoner fra forskerens side. Forskeren ser informantens situasjon utenfra, og har et annet perspektiv enn informantens. Et slikt perspektiv kan oppleves som vanskelig for informanten å forstå (Thagaard 2006). De kan, fra informantenes side oppleves som misforståelse eller mistolkning.

Forskningen skal foregå slik at det skal være mulig å følge med på hvordan forskeren forholder seg til datainnsamlingen, bearbeidingen og analysen av data og forskningen skal gjennomføres på en systematisk måte (Malterud 2003).

4.4 Forskningsprosjektet ved Universitetet i Tromsø

I desember 2011 til februar 2014 var jeg engasjert i forskningsprosjektet ”Bruk av familieråd i fosterhjemsarbeid” ved universitetet i Tromsø. Min oppgave har vært å intervju barn og ungdom om hvordan de hadde opplevd å delta i sine familieråd. Jeg har gjennomført 21 intervjuer. Alle de som sa ja til å bli intervjuet, hadde bodd hjemmefra eller skulle flytte fra sine omsorgspersoner.

Barna som er intervjuet er mellom 7 år og 17 år. Det første intervjuet var i desember 2011 og det siste intervjuet var i februar 2014. Jeg har reist rundt i hele Norge for å gjennomføre

intervjuene. Intervjuene ble tatt opp på lydfiler og er oversendt til UiT for transkribering via drop-box. Dette er gjort etter avtale med forskningsassistentene ved UiT. Oversendelse av den siste lydfilen 06.03.2014 er gjort ved en minnepenn i en rekommandert sending. Da ble også alle samtykker og tegninger oversendt. Jeg har gjennom avtale med UiT og søknad til Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste (NSD) fått godkjenning til å bruke det innhentete intervjumateriell for å gjennomføre mitt masterprosjekt. Godkjenningen forelå før gjennomføring av det første intervjuet (Vedlegg 1).

4.5 Rekruttering og utfordringer knyttet til rekruttering

Forskning og intervju av barn forutsetter informert samtykket. Foreldre/foresatt må gi sitt samtykke før barnet som er under 16 år kan delta i forskning. Foreldrene i dette prosjektet samtykket i at barna deltok i forskningen. I tillegg er eget samtykke fra barnet nødvendig jamfør forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, jus og humanoria, NEHS.

To av barna samtykket uten foreldrenes samtykke. Disse to var begge over 17 år. Alle barna har skrevet under på et eget samtykke før intervjuet startet.

Familiene som hadde samtykket til å være med på forskningsprosjektet ved Universitetet i Tromsø ble i forbindelse med gjennomføringen av familierådet gitt informasjon om dybdeintervju av barna som hadde deltatt i familierådsmøte. Det ble innhentet et muntlig samtykke av koordinator om at jeg kunne ta kontakt med familien etter familierådet og avtale et møte for dybdeintervju. Det muntlige samtykket var utgangspunktet for min videre kontakt med familien.

Kontakten ble formidlet ved at jeg fikk e-post fra en av forskningsassistentene ved UiT med navn og mobilnummer til koordinator i familierådet til barnet. Koordinator gav meg telefonnummer til foresatte/foreldre eller ungdommen. Jeg tok da direkte kontakt med foreldre/foresatte/ungdommen og avtalt møter eller ny telefonkontakt. Alderen på barna avgjorde om jeg kunne ta direkte kontakt. De over 16 år som kan samtykke selvstendig tok jeg direkte kontakt med.

Før intervjuet og kontakt med informanten hadde jeg innhentet skriftlig informert samtykke til å delta i intervjuet fra foreldre og barn/unge (når ungdommen var under 16 år) og direkte fra ungdommen når de var over 16 år (vedlegg 2 og 3).

Jeg utformet et informasjonsbrev med samtykkeerklæring til foreldre, og et til barna. Jeg sendte informasjonsbrevene i posten eller tok de med og gikk gjennom innholdet i forkant av intervjuet da jeg traff foreldre/foresatte og informanten. Dette viser ulik praksis, og årsaken er at jeg enkelte ganger avtalte intervjuet kort tid etter at kontakt var formidlet. Jeg valgte da via koordinator å ta med meg informasjonsbrevet med samtykkeerklæringen til møte med informanten. Jeg brukte god tid på å gå gjennom informasjonsbrevene sammen med foreldre/foresatte og informanten. I informasjonsbrevene forteller jeg om meg selv, hvordan intervjuet skal foregå, om taushetsplikt og om mulighet til å trekke samtykket (Vedlegg 4 og 5).

Forskerens adgang til miljøene hvor undersøkelsen skal gjennomføres og intervjuet av informanter kan hindres av nøkkelpersoner (Omre og Schjelderup 2009). I denne forskningen har nøkkelpersoner vært barnevernsarbeideren og koordinatorene. Eksemplene jeg viser til her er først og fremst knyttet til rekruttering av informanter. Omre og Schjelderup omtaler nøkkelpersoner som hindrer kontakt med informanter som ”gatekeepers” et begrep de har hentet fra Bogdan og Bilken (Omre og Schjelderup 2009). Dette er personer som forskeren er avhengig av for å få kontakt med informanter slik at undersøkelsen kan gjennomføres. Disse nøkkelpersonene har tilgang til og kontrollerer deltakerne som kan gi informasjon og være informanter til forskningen (Omre og Schjelderup 2009). Dersom forskeren blir hindret i sin kontakt må forskeren endre strategi eller benytte seg av andre som ”gatekeepers” til informanter (Thagaard 2006). Det kan være komplisert å forske i barnevernfeltet. Barnevernet er opptatt av konfidensialitet og taushetsplikt og beskyttelse av barna gjennom lovverket de representerer. Når kontakten har gått via barnevernsarbeider eller direkte med fosterhjem/beredskapshjem/institusjonen har det vært flere utfordringer. Selv om det i utgangspunktet var innhentet samtykke til og gjort muntlige avtaler om at barna kunne delta i forskning, opplevde jeg at barnevernets representant var mistenksom og skeptisk til at barna kunne delta. Jeg går ikke nærmere inn på flere grunner i denne oppgaven.

Når jeg har hatt god kontakt med koordinator har det vært lite problem med å få kontakt med familien/institusjonen hvor barna har oppholdt seg. Det har vist seg at koordinator har hatt en viktig rolle som ”gatekeepers”. Jeg nevner likevel i et eksempel under en koordinator som ikke fungerte som ”gatekeeper”. En koordinator jeg hadde kontakt med hevdet han hadde flere saker han arbeidet i. Koordinator fulgte ikke opp sin kontakt med meg og jeg fikk dermed ikke kontakt med foreldre/foresatte som skulle bistå med avtaler. I ettertid har jeg tenkt at koordinator hadde behov for å drøfte hvordan han kunne innhente samtykke. Mitt

inntrykk da han ringte var at han hadde klart å innhente samtykke, og at jeg skulle få informasjonen jeg trengte for å avtale et møte. Jeg hørte ikke mer fra koordinator selv om jeg purret gjentatte ganger.

I fire saker har samarbeidet med barnevernet komplisert kontakten. I en sak ble jeg direkte avvist av saksbehandler. I en annen sak nektet beredskapshjemmet meg avtale fordi de ikke hadde fått nok informasjon om prosjektet fra barnevernet i kommunen. Jeg fikk senere kontakt i saken da informanten hadde flyttet til fosterhjem, og jeg gjennomførte intervjuet der. Et annet intervju ble stoppet av saksbehandler da barnet var plassert midlertidig. Intervjuet ble senere gjennomført etter at barnet hadde flyttet hjem igjen. Intervjuet ble gjennomført med morens samtykke. I en annen sak nektet institusjonen der ungdommen bodde å lage avtale før de hadde fått nødvendig avklaring med saksbehandler. Det tok da lang tid å få til kontakten og samarbeid. Informanten var etter hvert klar for å møte til intervju.

Alle kompliserende faktorer rundt formelle og uformelle problemer ved innhenting av data er tatt opp med veileder.

4.6 Intervjuguiden og gjennomføring av intervjuene

En kvalitativ intervjuguide blir av Kvale definert som; ” *Et intervju som har som mål å innhente beskrivelser av den intervjuedes livsverden, med henblikk på fortolkning av de beskrevne fenomener*” (Kvale 2008, s. 21). I gjennomføringen av intervjuet tok jeg utgangspunkt i en intervjuguide.

Arbeidet med intervjuguiden ble gjort i samarbeid med min veileder, Astrid Strandbu som også er prosjektleder for hovedstudiet ved UiT. Et kvalitativt intervju omfatter personlige temaer som krever fortrolighet for at informanten skal åpne seg. Den tematiske oppbyggingen av intervjuguiden er derfor viktig (Thagaard 2006). Jeg utarbeidet en intervjuguide som skulle brukes i alle intervjuene uavhengig av alder på informanten (Vedlegg 6). Intervjuguiden og hvordan jeg tilnærmet meg informanten ble tilpasset barnas modenhet, alder og situasjon.

Oppbyggingen og strukturen av intervjuet besto av 10 punkter, og nevnes som følger;

1. Innledning til intervjuet
2. Barnets/ungdommens vurdering av sin situasjon etter familierådet.
3. Barnets/ungdommens tilgang på informasjon om familieråd.

4. Barnets/ungdommens egne tanker om støtte i situasjonen, før familierådet, under familierådet og etter familierådet.
5. Barnets/ungdommens erfaringer, før familierådet, under familierådet og etter familierådet.
6. Barnets/ungdommens vurdering av egne erfaringer.
7. Barnets/ungdommens meninger, følelser og relasjoner gjennom familierådsprosessen.
8. Barnets vurdering av de beslutninger som ble tatt.
9. Vurdering av familierådet – bra eller ikke?
10. Avslutning.

Intervjuet er tatt opp på lydfil. Jeg forsøkte å bygge opp tillitt og kontakt mellom meg og informanten gjennom innledende spørsmål og ved bruk av tegneark og farger. Dette inngikk som en fast del av intervjuet og var til hjelp under kontakt etableringen, spesielt for de yngste barna, men også i forhold til de eldre. Farger og tegneark var ment som et supplement for å hjelpe informanten til å huske. Hver informant fikk spørsmål om de kunne tegne sitt familieråd med alle medlemmer. Erfaringen med denne delen var at barnet enkelte ganger husket svært mange av de personene som var med i sitt familieråd. Tegningene ble lagt ved samtykkeerklæringene og oversendt UiT.

For å lagre dataene bruke jeg opptaksutstyr i form av en digital voice -recorder. Jeg hadde også en liten notatbok. Denne notatboken var først og fremst brukt til å beskrive og skrive om de ulike etiske dilemma som oppsto under intervjuet eller refleksjoner jeg fikk etter intervjuet.

Når jeg senere har hørt på intervjuene på lydfil har jeg merket at jeg har brukt tid på å hente barnet inn igjen for så å følge intervjuguidens struktur. Jeg har vært opptatt av å få svar på spørsmålene. Samtidig har jeg vært bevisst mitt ansvar i forhold til å ivareta barnet. Det er den voksnes ansvar å la barnet beholde kontroll når det uttrykker følelser og meninger (Øvreide 2005). Dette samsvarer med empowermentbegrepet og knyttes også opp mot begrepet mestring. Mestring i forskerens synsfelt ivaretar ressurser og ikke mangler eller problemer (Askheim 2007).

Kontekstuelle forhold, som blant annet kvaliteten i relasjonen mellom voksne og barn, påvirker barnets forutsetning til å formidle seg (Langballe og Gamst 2006). Jeg har et eksempel fra et intervju på hva som skjedde da barnet syntes det ble vanskelig å snakke under intervjuet og hvordan jeg forsøkte å ivareta barnet.

Kristin: Hvordan går det med deg egentlig?

I: Fint, men jeg begynner å bli veldig sliten.

Kristin; Ja, trenger du en pause ? – å hente litt saft kanskje?

I: Nei

Kristin: Trenger du ikke?

I: Nei...Hmm

Kristin: Tror du det vil hjelpe litt hvis du liksom reiste deg opp og gikk litt rundt på gulvet?

I: Jeg har veldig vondt i magen og i hodet.

Kristin; Oi...Huff da. Tror du du spiste for mye boller?

I: Det er ikke det.

Kristin: Det er ikke Det, nei. Det er ikke det som feiler deg.. Jeg lurte på om jeg kanskje på om jeg hadde... Det hender jeg har sånn magetyggis i sekken min.

I: Mage?

Kristin; Magetyggis.

I: Hva smaker den?

Kristin; Den smaker eucalyptus.. Det ser ikke ut som jeg har den med meg. Jo, jeg har det..

I: Hmm...hva er eucalyptus?

Kristin: Den smaker peppermynte- har du lyst på en sånn for å se om det kan bli bedre i magen din?

I: Ok. Jeg kan prøve.

I forlengelse av dette fulgte en samtale om ulike ting informantene var opptatt av som også jeg var opptatt av, det vil si katter og hunder og spill på mobil eller på tv. Etter litt tid spurte jeg om magen er litt bedre og om vi kunne fortsette intervjuet. Informantene sa ja til dette.

Alle intervjuene har foregått der hvor barnet/ungdommen bodde med unntak av ett. Da var ungdommen hjemme hos kjæresten sin og intervjuet foregikk der.

Jeg har konsekvent latt barnet/ungdommen bestemme hvor i hjemmet intervjuet skal foregå. Ved hvert møte har jeg snakket med barnet om de vil ha voksne tilstede under intervjuet. De har valgt ulikt om dette. 11 barn/ungdommer valgte å bli intervjuet alene. De 10 andre ønsket en annen voksen tilstedet. Det varierte hvordan den voksen var til stede. De kunne oppholde seg i siderommet med åpen dør, i siderommet med lukket dør, sittende ved samme bord eller i sofaen ved siden av barnet.

Til møtet hvor intervjuet skulle forgå hadde jeg med kake, bolle, eller is og jordbær. Dersom det var søsken eller andre barn tilstedet tok jeg med til alle, også de voksne. Alle de voksne sa ja til dette. Kaker og boller, is og jordbær ble overlevert de voksne ved ankomst. Jeg lot de voksne bestemme om og når barnet/barna skulle få dette. Ofte ble jeg tilbudt kaffe eller te. Det er i tråd med familierådets prinsipper at familien skal treffes rundt et godt måltid (Vik 2006). Jeg ønsket å skape en lignende kontekst i hjemmet til barnet. En viktig del av ritualet i maorikulturen hvor familierådsmodellen kommer fra, er å gi noe til fellesskapet, slik du selv kan åpne opp og få noe fra andre. Hver deltaker bidrar med sin gave. Gavene kan være dikt, sanger, mat men også, i følge Mauss gjenytelser og tjenester (Mauss 1995). I mer moderne tid gis det også penger. Mauss skriver om gavens ånd som en del av maorienenes rettsystem og religion. Det byttes gaver. Når gaver gis og byttes i dette ritualet er ikke gaven bare en ting. Gaven bidrar til å skape og holde orden på fellesskapet. Gaven knytter giveren og mottakeren sammen. Det knyttes bånd mellom giver og mottaker. Deltakerne åpnes opp for hverandre og finne hverandre følelsesmessig (Mauss 1995).

Når intervjuet var over spurte jeg om informanten ønsker seg noe. Jeg snakket med de foresatte om dette på forhånd. Jeg forsøkte å kjøpe det informanten ønsker seg for 200 kroner eller mindre. Eldre barn valgte gavekort på platekompaniet, mobilkort til 200 kroner eller gavekort i en klesbutikk. En ønsket seg dagbok med lås. Barna valgte brettspill, farger og tegneark, dvd, gavekort eller bøker. Ved to tilfeller har informanten spurt på forhånd om det er mulig å få noe for å være med. Da har jeg også vært åpen og svart at de får en gave til ca 200 kroner. Enkelte har bedt meg kjøpe røyk eller snus. Dette har jeg konsekvent avvist. Hvis jeg har sendt gaven i posten har jeg skrevet kort og takket for hjelpen med intervjuet.

Når jeg nå i etterkant reflekterer over valget om å kjøpe en gave til hver av informantene berøres jeg av flere etiske dilemmaer knyttet til selve forskningen. Jeg har i avsnittet ovenfor nevnt Mauss og gavens betydning i sosiale sammenheng. Mauss (1995) problematiserer gavens betydning. Gaven signaliserer også forpliktelser om gjenytelse. Som forsker var mitt utgangspunkt at gaven skulle være en takk for hjelpen uten noen forventninger om gjenytelse. I UiT sin forskningsdesign skulle informantene kontaktes for å gjennomføre et oppfølgende intervju. Jeg tenkte ikke på at informantene skulle kontaktes på nytt etter et år for nye intervjuer. Det er mulig at informantene ville føle det som en forpliktelse å si ja til et oppfølgende dybdeintervju, eller det er også mulighet for at de vil ta en beslutning om deltakelse uavhengig av gaven jeg gav etter at det første dybdeintervjuet ble gjennomført. De etiske retningslinjene til NESH skal beskytte forebygge utnyttelse av barn i forskning. Jeg

burde vært mer gjennomtenkt og søkt ytterligere veiledning vedrørende beslutningen om å gi alle informanter en gave. Det er ikke nevnt i informasjonsbrevet at jeg vil gi en gave til informanten etter at dybdeintervjuet er gjennomført men jeg informerte og spurte foreldre/foresatte til barna under 15 år om dette.

4.7 Forskningsetiske dilemmaer og retningslinjer når barn er informanter

Når barn skal intervjues i forskningssammenheng er dette knyttet til flere hensyn og utfordringer. Særlig nevnt er etiske dilemmaer om forholdet mellom beskyttelse og deltakelse. Forskerens eget syn på barns sårbarhet er her viktig. NESH, det vil si den nasjonale forskningsetiske komité for samfunn, jus og humanoria har egne forskningsetiske retningslinjer hvor barn blir definert som sårbare. Barn blir imidlertid også definert som sentrale bidragsyttere i forskning:

”Barn har krav på beskyttelse. Når barn og unge skal delta i forskning har de særlig krav på beskyttelse i tråd med deres alder og behov.”

”Forskning om barn og deres liv og levevilkår, er verdifull og viktig. Barn og unge er sentrale bidragsyttere i denne forskningen” (retningslinjer NESH punkt 12, s.16).

Forskeren har et spesielt ansvar for at ingen av deltakerne i forskningsprosjektet skades (Langdridge 2006). Thagaard vurderer det som forskerens ansvar om å beskytte informanten (Thagaard 2006). Kvale fremhever at forskeren bør betrakte de etiske retningslinjene som noe som må vurderes gjennom hele forskningsprosessen (Kvale 2008).

Strandbu og Thørnblad er opptatt av spørsmålet om barn i vanskelige livssituasjoner er spesielt sårbare i forbindelse med samfunnsvitenskapelig forskning. I deres artikkel *”Sårbare” barn som deltakere i kvalitativ forskning*, fra 2010, argumenterer de imot et perspektiv om at barn generelt og barn i vanskelige situasjoner er spesiell sårbare i forbindelse med et kvalitativt intervju. De peker på at begrepet sårbarhet om barn er en empirisk faktor heller enn en predikerbar faktor fra det generelle til det konkrete barnet. Voksnes ansvar for barn må innfris i forskning, på samme vis som i andre sammenhenger der voksne og barn samhandler. De viser til Morrow og Richard (1996, s.103) og sier:

”Barn har ikke nødvendigvis mindre, men en annen kompetanse enn voksne. Dette stiller krav til forskeren både ved innhenting av informert samtykke, ved valg av metodisk tilnærming i datainnsamlingen og ved tolkning av data” (Strandbu og Thørnblad 2010, s. 38)

Dette kan forstås som at jeg som forsker bør vektlegge spesielt min kompetanse om utsatte barn og vanskelige livssituasjoner, og også at jeg som forsker nøye tenker gjennom min forforståelse og min rolle i kontakten med barnet.

Omre og Schjelderup (2009) poengterer at man må være varsom og sensitiv i relasjonen når barn deltar i forskning men at disse utfordringene ikke bør hindre barn i å delta i forskning. Hvis barn ikke får lov til og delta kan vi miste viktige bidrag til forskningen og viktige problemstillinger som angår forskning om barn og barndom (Omre og Schjelderup 2009).

Kvale fremhever at det i selve intervju situasjonen er viktig at forskeren tenker gjennom hva nærheten mellom forskningsintervjuet og det terapeutiske intervjuet er og hva det innebærer (Kvale 2008). Jeg forstår dette slik at i forskningsintervjuet har forskeren en mer metodisk bevissthet rundt måter å spørre informanten på. Videre har forskeren ansvar for å ivareta eller fange opp dynamikken mellom forskeren og informanten slik at informanten kan komme frem med sine synspunkter og meninger. Dette ble en viktig differensiering for meg siden jeg i mitt arbeid praktiserer det som Kvale formulerer som faglige samtaler, altså terapeutiske samtaler (Kvale 2008, s. 31).

For å illustrere min forforståelse og min rolle i forskningsintervjuer vil jeg trekke frem to erfaringer fra intervjuer som er hentet fra mine notater.

I en sak hadde jeg avtale om å gjøre intervju. Da jeg kom til familien viste det seg at jenta var på legevakta med en skadet skulder. Samme ettermiddagen hadde hun spilt håndballkamp. Jeg avtalte med stefar å ringe senere på kvelden for å høre om jeg kunne komme dagen etter. Da jeg snakket med moren senere samme kveld sa hun at jenta trakk samtykket sitt. Hun fortalte at jenta hadde kommet hjem, men at det var så mange andre ting som skjedde hos dem for tiden at de ønsket ikke å delta likevel. Her kunne jeg spurt om å få komme hjem til dem en gang til dagen etter. Jeg kunne se om de da endret oppfatning. Dette tenkte jeg på noen timer. Jeg tok også kontakt med min veileder ved UiT. Hvis jeg skal beskrive situasjonene for meg selv vil jeg si at jeg ble dratt mellom min opplevelse av forpliktelser jeg hadde i forhold til å levere materialet til UiT og de forskningsetiske krav som er tydelig på at informanten når som helst kan trekke sitt samtykke. I samråd med min veileder valgte jeg og ikke å ta ny kontakt med denne familien. Barnet og familiens sårbarhet i denne situasjonen veide tyngst og deres rett til å trekke samtykket veide tyngst.

Ved en annen avtale møtte jeg en gutt som hadde sagt muntlig at han samtykket til et intervju. Han var 15 år. Da jeg kom for å snakke med han virket han tilbakeholden og motvillig. Under den delen av samtalen hvor jeg la frem informasjonsbrevet og gikk gjennom taushetsplikt og samtykket spurte han om han kunne trekke seg. Han virket lette over at han kunne dette.

I et slikt prosjekt, hvor hvert enkelt intervju krevde at jeg reiste til ulike deler av landet, kunne det være fristende å utfordre informantene til faktisk å delta i intervju selv når de ønsket å trekke seg. Jeg har imidlertid valgt å være tro mot informantens rett til å kunne trekke seg når som helst, selv om de på et tidligere tidspunkt har samtykket i et dybdeintervju.

Når jeg har lest gjennom de 6 utvalgte intervjuene som er brukt i dybdeanalysen i kapittel 6 er jeg blitt sterkt grepet av deres fortellinger og refleksjoner. Jeg synes at ungdommene hadde mange sammenfallende synspunkter både positive og negative, noe som kan forklare at jeg valgte akkurat disse til dybdeanalyse. Imidlertid kan det hende at mine motiver for dette utvalget også handlet om meg selv, noe som jeg i ettertid kan knytte til min egen prosess i forskningen. Jeg utdyper dette nærmere i neste avsnitt

4.8 Nærhet og distanse til informantene

Forskeren har et etisk ansvar gjennom hele forskningsprosjektet (Thagaard 2006, Øverlien, 2013). Gjennomlesning av intervjuene og analyse var svært utfordrende for meg i starten. Mange av barna var i en utsatt situasjon med belastninger og omsorgssvikt. Jeg opplevde det nesten som mer emosjonelt sterkt å høre på lydfilen og lese gjennom de transkriberte intervjuene hjemme hos meg selv, enn under den faktiske intervjusituasjonen. Jeg hadde behov for mange pauser og merket at jeg hadde behov for refleksjon og ettertanke. Jeg ble satt tilbake i situasjonen og omgivelsene jeg var i da intervjuet ble gjennomført. Det jeg først og fremst opplevde der og da var en følelse av avmakt og fortvilelse. Jeg fikk lyst til å hjelpe informanten og jeg spurte meg selv om det hadde vært noen hensikt og være med på hele prosjektet. Jeg klarte ikke å ta på meg forskerbrillene og grublet svært over hvordan jeg skulle klare å gå videre. I ettertid har jeg forstått at det var en nødvendig del av arbeidet med analyse og tolkningsarbeidet. Som forsker kreves det en viss nærhet til informanten i intervjusituasjonen. Dette skaper tillit mellom forskeren og informanten og åpner også opp for empati og innlevelse. Øverlien skriver om dette i sin artikkel;

Närhet skapas av att forskaren signalerar kunskap om och förståelse för informantens situation. Vi lyssnar på våra informanter, tar del av deras liv, känner med dem och för dem (Øverlien 2013, s.35).

Hun skriver videre at det kan oppleves som emosjonelt utmattende å bære med seg historiene til barn som lever i en vanskelig omsorgssituasjon, og at det kreves av forskeren at det skapes en distanse til datamaterialet for å få gjennomført en teoretisk refleksjon og analyse (Øverlien 2013).

Til analysen valgte jeg som sagt 6 ungdommer mellom 13 og 17 år. Jeg ble som sagt svært emosjonelt berørt av dette datamaterialet. Følelsen av hjelpeløshet og avmakt fortsatt å prege meg gjennom store deler av analyseprosessen. Det er avgjørende, i følge Øvreeide at vi, som voksne har oversikt over og kontakt med egne følelsesmessige reaksjoner i vår kontakt med barn (Øvreeide 2005). Etter hvert som jeg arbeidet meg gjennom intervjuene jeg hadde valgt ut, merket jeg meg hvordan jeg reagerte på innholdet i intervjuene. I følge Øvreeide (2005) bør vi ikke forsøke å styre de følelsene som oppstår men heller bruke de i et forsøk på å innhente informasjon.

Min egen prosess har preget analyseprosessen og resultatet som er kommet ut av den. Den har også gjort at jeg har blitt oppmerksom på at å analysere datamaterialet uavhengig av emosjonelle tilstand var umulig for meg. I følge Kvale (2008) kan et forskningsprosjekt saboteres både utenfra og innenfra. Han refererer til henholdsvis økonomi som en potensiell faktor og andre deltakere som en annen. Jeg vil også inkludere egne emosjonelle reaksjoner på barnas historie og hvordan dette kan sabotere eller berike en analyseprosess. Empirien som blir presentert er filtrert gjennom mine egne emosjonelle reaksjoner, mine fortolkninger av barnas stemmer og mine fordommer.

I denne neste delen beskrives analyseprosessen. Det er en beskrivelse av hvordan det innsamlede datamaterialet er bearbeidet, fortolket og forstått.

5 Analyseprosessen

Som nevnt intervjuet jeg 21 barn og ungdom mellom 7 og 17 år. De hadde følgende felles kjennetegn: De var i skolealder og de hadde alle kontakt med barnevernet. De hadde også alle vært med på en familierådsprosess. Ut fra dette møtte jeg svært forskjellig ungdom i helt unike livssituasjoner.

Utvalget til analysen er gjort etter at jeg leste gjennom alle de 21 intervjuene. Jeg valgte først ut 10 intervjuer jeg skulle analysere, men gikk raskt bort fra dette da jeg innså at materialet ble altfor stort. Jeg valgte til slutt 6 intervjuer av ungdommer i alderen 13 til 17 år.

I analysen har jeg brukt Giorgi (omtalt i Malterud 2008, s. 99) sin systematiske tekstkondensering som består av fire trinn (Langdridge 2006, Malterud 2008). Kvale kaller denne analysemetoden for ”*meningsfortetning*” (Kvale 2008, s.126).

De fire trinnene i systemisk tekstkondensering er:

1. Først leser man hele beskrivelsen av opplevelsen slik at man kan danne seg et bilde av den generelle betydningen.
2. Lese teksten på nytt og forsøke å skille ut naturlige meningsenhetene i teksten, dvs. koding og fortolke teksten.
3. Forsøke å beskrive den psykologiske betydningen i hver meningsenhet og uttrykke temaer.
4. Sette sammen alle enhetene av mening i en strukturell betydning.

(Langdridge 2006 s. 274, Malterud 2008, s. 100).

Giorgis fenomenologiske analyse forenkles noe ved at jeg tar i bruk Malterud sin modell for analyse som er å analysere de temaer som dominerer meningsenhetene så enkelt og klart som mulig i stede for å analysere hele teksten som meningsbærende enheter (Malterud 2008).

Analyseprosessen kan beskrives som en runddans, noe som kjennetegner en kvalitativ forskningsprosess. Jeg skifter i prosessen mellom å lese intervjuene, lese teori, søke etter ny kunnskap gjennom bøker og andres erfaringer og skrive tekst som forkastes eller omformuleres. Dette er i tråd med Wadell sin modell av feltarbeid, som en runddans mellom teori, metode og data (Wadell 1991, s. 129).

5.1 Systemisk tekstkondensering av de seks intervjuene

I første trinn av analysemetoden skal forskeren lese gjennom intervjuene for å danne seg et helhetsinntrykk og se etter sentrale temaer (Malterud 2003). Jeg forsøkte å få en følelse av helhet, og se etter hvilke temaer som dukket opp (jamfør Kvale 2008, s. 127 og Malterud 2008, s. 101).

Tekst som utkrystalliserte seg var:

- Støtte fra støtteperson og fra familien.
- Bosted ble bestemt før møte eller under møte?
- Det er viktig å delta i familieråd og få ta del i beslutninger.
- Det kan være vanskelig ikke få snakke om det som er skjedd før familierådsmøte.
- Familieråd blir satt inn for sent så de kan ikke få hjelp fra sin egen familie men det er bra for familien å samles i familieråd.
- Hjelper til å forstå det som er skjedd og forstå hva familieråd er. Før og nå.
- Bestemmer selv og ha egne meninger, og føle at de må delta.

I følge Langdridge (2006) skilles meningsenheter ut som to temaer. Sammenheng i teksten og psykologisk holdning til teksten, det vil si fokus på opplevelse eller følelser. Temaene skal være så enkle og klare som mulig (Kvale 2008). Temaer kan også kalles koding (Malterud 2008). Jeg brukte en matrise som hjelpemiddel for å holde oversikt over materiale i denne fasen av arbeidet. Kodene ble satt inn i en vertikal matrise og informanten ble kodet horisontalt fra 1 til 6. Ved gjennomlesning av intervjuene på nytt noterte jeg et sidetallet i matrisen. I intervjumaterialet ble teksten som ble brukt streket ut med rosa og grønn markeringstusj. Den rosa for følelser og opplevelser, og den grønne for meninger og refleksjoner. Kodene ble gjennomgått på nytt og noen ble sortert bort eller slått sammen med en av de andre kodene. Den teoretiske referanserammen fra kapittel 3 i oppgaven ble brukt som bakteppe i kodingen (Malterud 2008, Langdridge 2009). Det vil si empowerment og resiliens, barnets perspektiv og Strandbu sin modell for barns deltakelse.

I analyseprosessen ble jeg særlig opptatt av Antonovskys salutogene modell om opplevelse av sammenheng, OAS og merket at jeg knyttet det jeg leste opp mot de tre komponentene i modellen: begripelighet, meningsfullhet og håndterbarhet (Antonovsky 2012). Følgende tema utkrystalliserte seg ved neste gjennomlesning og ble brukt i koding av intervjuene:

- Godkjenne – Tvang
- Bestemme selv og beslutte selv
- Støtte fra støtteperson og støtte fra familie
- Forstå det som skjer, før, under og etter familierådet
- Hva nå? Håndtere det som har skjedd

5.2 Fra kode og temaer til tekst og mening

Ved gjennomgang av intervjumaterialet igjen ble det trukket ut tekst fra hvert tema. I denne delen av arbeidet ble teksten satt sammen slik at den ble forstått og var meningsbærende. Det ble laget et kunstig sitat, også kalt et artefakt for å fortette dataene. De kunstige sitatene beskriver de meningsbærende enheter som gjelder for flere av ungdommene i analysen. (Malterud 2003). Det er skilt ut enkelte elementer som hvert av temaene representerer. Det ble så valgt ut sitater fra hver enkelt informant. Meningsenhetene og temaene ble valgt og det ble valgt overskrifter som kunne fortelle hva det handler om.

I kapittel 6 presenteres resultatene fra den beskrevne analyseprosessen som direkte sitater og historier formet som narrativ fra ungdommene om deres deltakelse i familierådsprosessen. I kapitlet vises eksempler på empiri som er skapt i intervjusituasjonene mellom forskeren og ungdommen. Det er enkelte ganger brukt artefakt, eller sammendrag i forkant av hvert sitat for å beskrive tendensen. Jeg beskriver og tolker funn jeg finner og sammenligner med annen forskning i familierådsarbeid. Det siteres fra intervjuene og sitatene sees i lys av familierådsprosessen og ungdommenes deltakelse sett i lys av Strandbus (2011) deltakelsesmodell og Antonovskys (2012) salutogene modell om opplevelse av sammenheng OAS.

6 Funn og analyse og tolkning

Temaer som er valgt ut i denne delen er deltakelse sett i lys av temaer familierådsprosessen, støtte, bosted og ikke noe valg- press og tvang. Hvert av disse temaene sees i lys av Strandbu (2011) sin modell om deltakelse og Antonovsky (2012) sin salutogene modell. Det er gjort funn i analysen som viser at ungdommene har et nyansert syn på støtte. Når det gjelder bosted forteller tre av dem at det var bestemt før møte hvor de skulle bo mens tre av ungdommene forteller at annen bosted ble bestemt under møte. Et annet funn i analysen er at flere beskriver det som om de følte seg presset til å si ja til familieråd eller følte at de ikke hadde noe valg. En beskriver det som tvang.

Da jeg intervjuet ungdommene hadde det gått fra 1-2 uker til inntil 11 måneder siden de hadde deltatt på familierådet. Ungdommene hadde en klar formening om at de har fått nok informasjon om hva et familieråd var. To av dem ventet på annen bosted. En hadde flyttet på hybel, en hadde flyttet til egen slekt og to bodde hjemme hos mor. Alle ungdommene hadde fortsatt tiltak i barnevernet.

6.1 Prosessen i familierådet

Ved gjennomgang av relevant forskningslitteratur har Vis mfl.(2010) funnet at det er en indirekte sammenheng mellom deltakelse og helse hos barn. For det første kan det å delta ha klarer paralleller til terapeutiske prosesser på den måten at det gir følelse av kontroll, mestring og velvære. Deltakelse kan styrke relasjoner og gi økt selvfølelse. Deltakelse kan dermed ha komponenter i seg som er forbundet med begrepet resiliens. Innen dette perspektivet kan deltakelse også føre til en opplevelse av forutsigbarhet og sammenheng der forståelse, håndterbarhet og meningsfullhet er kjernekomponenter (Antonovsky 2012, Strandbu 2011, s. 85-86). I lys av Strandbu (2011) sin forståelse av deltakelse som en prosess hvor informasjon, hjelp til meningsdanning, formidle egne meninger og at dette inkluderes i beslutninger, sier alle ungdommene at de har fått nok informasjon om familieråd. De sier også at de har snakket med noen om hva de mener slik at de har en opplevelse av at det har formidlet egne meninger. Flere av dem har opplevd at deres meninger ikke er blitt tatt hensyn til, men de har godtatt de beslutningene som ble tatt i familierådsmøte.

Ungdommene i sitatene beskriver ulike opplevelse og følelser og indre prosesser som skjer underveis ut fra ulike erfaringer:

”For vi hadde ikke lyst til å komme ned igjen for at det sist var så forferdelig. Det var bare tunge tider.”

Sitatet er hentet fra en av ungdommene som ikke deltok direkte i sine to familieråd men som hadde støttepersoner rundt seg som hjalp til med å finne løsninger. Det oppstår mange utfordringer når spørsmålet om hvordan barn i vanskelige livssituasjoner kan hjelpes. Hva som hjelper barn burde være et spørsmål som både barn og voksne er med på å finne fram til. Dersom man inkluderer barnets perspektiv når man snakker med barn om hva som er best, vil dette få den konsekvensen at barnets meninger vil medvirke i beslutninger som tas om dem

Denne ungdommen opplevde at hun fikk hjelp av søsteren sin og hun forstår at dette har vært en viktig erfaring for henne selv. Hun er i ettertid blitt klar over hvor mye dette har betydd for henne og når hun ser det i sammenheng med familierådet, har dette hatt betydning for hvordan hun ser på utfallet av familierådet. Det siteres fra intervjuet hvordan hun opplevde å delta i familierådsprosessen;

”Jeg husker at jeg måtte flytte til faren min... Jeg visste ikke så mye, jeg, for jeg var i en annen verden. Så .. når noen sa at jeg skulle flytte til pappa så ble det sånn at vi skulle flytte til han, og så – når vi skulle kjøre hjem da, så sa jeg at jeg vil ikke flytte til faren min og broren min. Så ble det sånn nytt etterpå... Ja, det var sånn at jeg skulle egentlig flytte til – flytte ned til han - jeg satt bare og gråt... Vi skulle egentlig ikke ned på møte, jeg og A – det var egentlig bare mamma og pappa som skulle ned. Men så kom noen fra barnevernet opp her og sa at vi skulle være med. Og før de kom opp så ... ringte mamma og sa at nå kommer de opp, for jeg og A ville ikke være med. Så .. vi satt der klar med sko og sånn.. at hvis de kom så skulle vi springe vekk og sånn ... Så kom de, og så klarte vi ikke det, og så ble vi tvunget til å komme –For vi hadde ikke lyst til å komme ned igjen for at det sist var så forferdelig. Det var bare tunge tider.”

I dette sitatet uttrykker ungdommen hvordan hun opplevde kaos og utrygghet i situasjonen rundt familierådet. I lys av Antonovsky (2012) forståelse av OAS om begripelighet, er dette stressfaktorer som hindrer henne i å ta inn over seg det som skjer og starte bearbeidingen av en vanskelig situasjon. Det må ha vært traumatisk for henne og søsteren. Hun beskriver hvordan de tok på seg skoene og skulle springe vekk. Barn som opplever traumatiske hendelser kan ofte ha vansker med å skape mening og forståelse i sine opplevelse (Mossige, Jensen, Gulbrandsen, Reichelt og Tjersland 2005). En annen stressfaktor kan også være at hun ikke hadde fått muligheten til å snakke nok om situasjonen sin, og heller ikke hatt tid nok til å tatt inn over seg informasjon fra viktige støttepersoner rundt seg. Dette kan lett bli en vondt runddans. De voksne som er ansvarlige kan tro at det er gitt nok informasjon, mens

ungdommen er så alarmert og redd at viktige temaer og følelser som kommer opp unngås i samtalen. I Strandbu (2011) sin deltakelsesmodell hører dette til meningsdanning og hun knytter dette til noe som foregår i interaksjon med barnets nærmeste (Strandbu 2011, s.113). Hun tar i bruk Georg Herbert Meads teori om symbolsk interaksjonisme og perspektivtakning og beskriver at barn forstår og utvikler seg gjennom en bevissthet om seg selv i et møte mellom barnets indre og ytre verden (Mead 1934). Strandbu skriver om dette:

”Kommunikasjon, forståelse og danning av egne meninger innebærer altså at individet gjør seg selv til objekt for sin egen oppmerksomhet ved å ta den andres perspektiv” (Strandbu 2011, s. 114).

Dette må skje i samhandling og i relasjon til andre.

Ungdommen forteller videre at hun fikk hjelp fra moren sin. Hun og søsteren protesterer så kraftig at moren til slutt forstår at hun må hjelpe de. Hennes opplevelse er at det hjalp henne og søsteren at de protesterte og de voksne, det vil si moren hørte på dem og familierådet kom fram med en annen løsning. Slik opplevde hun dette:

”Først så fikk jeg ikke lov til å bestemme Men til slutt så fikk – skjønte mamma at vi ikke hadde det så bra og sånn. Først så sa de nei – men mamma ga seg ikke og sa at de skal ikke bo hos faren. Og så skjønte de (det vil si barnevernet) det til slutt. Mamma klarte det egentlig. Mamma sa i alle fall at vi kunne velge. Så ble det det. Vi fikk lov til å bo hjemme, men da ble mamma flyttet vekk. Så mamma bodde vekke et halvt år. Det er bra nå, - det var i alle fall dårlig i begynnelsen også gikk det bedre til slutt.”

Denne jenta står opp for seg selv og sier i fra om at hun ikke vil være med på det som de voksne har bestemt. Hun opplever at hun ikke blir hørt, og hun opplever at det hun selv mener er viktig. Omre og Schelderup (2009) beskriver dette som en endringsprosess skapt i kraft av barnet selv. Det som kjennetegner barnet er at hun henter frem styrke når det er en vanskelig livssituasjon. Det kan også sammenlignes med begrepet resiliens, det vil si hun beholder en psykisk styrke og helse til tross for stress og påkjenninger.

Hennes opplevelse er også at hun er alene. Dette er noe annet. Å være alene er en egen opplevelse og en egen prosess. Hun uttrykker sin opplevelse slik:

”..for jeg snakket ikke så mye med mamma om ting – hvordan ting gikk og sånn.”

Hun knyttet opplevelsen av sammenheng til at hun følte at hun var alene og at moren og faren ikke brydde seg om henne og søsteren. Forskning på barn og tilknytning viser at voksnes

problemer som skaper omsorgssvikt kan skape uro, angst, følelsesmessig kaos og forvirring. (Killen 2005) Jenta uttrykker en sterk følelse av å være alene og overlatt:

”Sånn som jeg følte det var det jo sånn at mora mi ikke brydde seg om meg, og faren min heller ikke gjorde det. Men mora mi gjorde jo det. Bare at hun kunne ikke vise det. Men faren min også brydde seg om meg, men det var bare sånn at jeg ikke brydde meg ikke liksom så mye om han da. Så da ble det vanskelig. Så hadde jeg jo en så god støtteperson da. Som hjalp meg så det gikk jo bare bedre.”

I følge Killen (2005) trenger barnet noen å snakke med og få informasjon fra.

Det må ha vært en vanskelig og ensom opplevelse for ungdommen å gå gjennom dette, men også en berikende og positiv erfaring å se tilbake på. Hvorvidt denne opplevelsen har styrket forholdet i familien slik en av intensjonene med familierådsmodellen er, kommenterer hun slik:

”Sånn som – det gikk jo bra. Bra slutt for meg i hvert fall. Det var i hvert fall ... dårlig fra begynnelsen, og så gikk det bedre til slutt. Det har vært viktig å ha gode personer rundt meg. Som har hjulpet meg. Med at de ... var snille med meg. Og forsto hvordan jeg hadde det.... Og brydde seg.”

Den neste ungdommen forteller om sin prosess som også innbefatter egen forståelse av medvirkning og deltakelse:

”Tankene mine var andre plasser”

Ungdommen beskriver en indre prosess hvor han selv reflekterer over ny mening og ny forståelse av sin egen situasjon. Han forteller at han fikk nok informasjon men denne informasjonene tok det tid å forstå betydningen av. Det dreier seg om å forstå og ta innover seg hva informasjonen som blir gitt innebærer. Denne ungdommen beskriver godt en slik prosess:

”Jeg forsto egentlig ikke hva det gikk ut på først. Men når vi kom til den dagen der vi satte oss ned og hun begynte å forklare, hun koordinatoren, om hva det gikk ut på, hva vi skulle gjøre, så forsto jeg litt mer hva det gikk ut på. Det var – jeg forsto ikke så mye av hva som skjedde der også.. egentlig. Men jeg forstår det jo nå etterpå. I hvert fall litt av det. Det har vel vært at hodet mitt har vært en annen plass. Jeg vet jeg fikk nok informasjon om det. Hva jeg måtte velge, hvorfor liksom. Jeg forsto det der og da. Men så har tankene mine vært andre plasser. Det var der og da og etterpå at jeg var forvirra. Det var egentlig bare det at jeg forsto ikke helt meningen med familierådet akkurat der og da og så forsto jeg ikke

hva som kom godt ut av det. Men jeg forsto ikke helt – men det har jeg jo funnet ut nå etterpå. – når mamma forklarte meg hvilke spørsmål og hvorfor de stilte dem og hvorfor det var viktig, så forsto jeg jo at de prøvde å få meg hjem til mamma, og kommer med punkter der de kan støtte meg og finne ut av hva om er best for meg. Så jeg forsto etter hvert at de hjelper meg og finne ut av hva som er best for meg. Vi må komme opp i det der og da for å fatte hva det er. Så jeg kan ikke – kan ikke gå å grue meg eller.. tenke over hva det er på forhånd, jeg er nødt til å ta det der og da – når det skjer. Det kom faktisk noe ut av det familierådet for de nærmeste fikk vite litt om hva som skjer rundt meg, og det er jeg ganske fornøyd med, for det har hjulpet meg å flytte hjem. ”

Denne ungdommen beskriver en opplevelse av en ytre og en indre prosess. Når han deltok aktivt i familierådet fra et tidlig tidspunkt var han med og tok beslutninger sammen med sine nærmeste. Horverak i sin forskning viser til at desto mer innflytelse ungdommen gis tidlig i beslutningsprosessen, desto mer ansvar tar de for egen endring. Forskningen hans viser videre at det er en sammenheng mellom opplevelsen av å være med å bestemme i familierådet og ungdommens egen vurdering av familierådet de har deltatt i, samt om de har kontakt med en voksen som har gitt de mulighet til medbestemmelse (Horverak 2006, s. 237 -238).

”Mamma er veldig flink til å få tankegangen min til å gå, stiller sånne spørsmål som hjelper meg til at jeg må tenke. Og da fikk jeg fram ganske viktige spørsmål, eller det med at – hvem kan støtte, hvilken plass er best å bo for meg.”

Ungdommens forståelse av hva som skjedde gikk fra å føle at han ikke hadde kontroll til å få kontroll i løpet av prosessen, også ved hjelp fra moren. Hans oppfatninger av hva familierådet kan hjelpe de med kom sent i prosessen, men i ettertid reflektere han over at familierådet hjalp han med å flytte hjem til moren slik han ønsket:

”For det kommer ganske mye nytte av det, men det jeg ser er at – eller de ungene da – det spørs jo hvor gamle de er da – om de setter seg ned og tar dette seriøst – jeg gjorde ikke det i begynnelsen, men når jeg fant ut at tenk hvis jeg får flytte hjem til mamma nå, kanskje burde jeg følge litt med, sånn at jeg får med meg hva som skjer... Og da – det gjorde at jeg faktisk fulgte litt med i det familierådet. Så det kom til nytte, for å si det sånn. Ja, de spurte hva jeg mente med at – eller ... om at ... De spurte meg rett og slett om jeg ville – sånn konkret – om jeg ville flytte heim eller på en institusjon eller i nytt fosterhjem. Og da svarte jeg på punkt og prikke at jeg skulle flytte hjem, jeg vil ikke ha noe nytt fosterhjem eller institusjon.”

Erfaringen har gitt ungdommen en opplevelse av meningsfullhet, det vil si en opplevelse av å forstå det som har skjedd og det som vil skje videre. Antonovsky (2012) understreker betydningen av å være involvert ”både som deltaker i prosessen som former ens egen skjebne,

og i sine egne, daglige erfaringer” (Antonovsky 2012, s. 41). I følge Antonovsky (2012) er begrepet meningsfullhet det motivasjonselement i OAS som gir mening, ikke bare kognitivt men også følelsesmessig.

Sitatet fra den neste ungdommen viser at det ikke alltid er lett å ta innover seg en flytting selv om det ble gitt nok informasjon. Forståelsen av at han skulle flytte skjedde ikke før under familierådet:

”Jeg skjønnte det liksom ikke, at jeg skulle flytte til en annen plass. Eller, jeg valgte og ikke tenke på det så mye. Ja, for jeg fikk jo mange brosjyrer om det også, så jeg kunne lese om det og sånn. Og så fortalte de meg ganske mye, så jeg var egentlig veldig forberedt på hva det var og sånn. Og det var jo litt vanskelig for meg for jeg kom ikke, jeg hadde på en måte ikke satt meg inn i det at jeg faktisk skulle flytte da. Jeg skjønnte det på en måte ikke helt. Så det var litt vanskelig for meg og på en måte tenke sånn at hvor skal jeg bo nå. For jeg synes det var veldig dumt da. Så jeg hadde ikke tenkt over hvor jeg hadde lyst til å bo etterpå.”

Flytting kan være en stor endring og kan oppleves som utrygt. Ungdommen fikk beskjed om at han måtte flytte, men han valgte det ikke selv:

”At jeg bodde i et fosterhjem som jeg hadde bodd i sånn 2 ½ år. Og så slutta jeg å bry meg om reglene deres og bare gjorde det jeg ville, og ikke kom hjem og slo av telefonen og sånn. Og så var det vanskelig - og så fikk de bare nok, og så sa de at de ... ikke ville at jeg skulle bo der lenger da...”

Ungdommer beskriver så sin opplevelse som at ting skjedde raskt etter at det ble bestemt bosted i familierådsmøte. Det kan tyde på at den indre prosessen ikke helt hang sammen med den ytre opplevelsen. Opplevelsen kan sees i sammenheng med Antonovskys (2012) begrep om begripelighet. For denne ungdommen ble erfaringene opplevd som fragmentert og kaotisk:

” Og så snakket vi om – og å begynte vi sånn med regler og sånn veldig fort husker jeg. Sånn veldig strenger regler på hvordan ting skulle være mens jeg bodde her. Og at de satt opp regler veldig fort da, som jeg av og til føler at jeg ikke fikk lov å være med og bestemme og sånn, at de bare satt opp og så fikk jeg ikke sagt noe om det.”

Antonovsky (2012, s.16) snakker om at vi utsettes for stressfaktorer og at dette er en nødvendig del av menneskets tilværelse. Stressfaktorene kan oppleves som fragmentert og kaotisk slik det kommer fram i sitatet over. I ettertid reflekterer ungdommen over tanker han hadde i familierådet og hvordan han forsonet seg med flyttingen. Sitatet fra den sammen ungdommen får meg også til å tenke på at han følte at han ikke hadde så mye valg og godtok

forslagene som kom fram i familierådsmøte. Hans konklusjon er at han synes det ble en god løsning tilslutt:

”Men jeg tenkte jo at bestemor kunne være en mulighet liksom, de hadde sagt at de hadde veldig lyst til at jeg skulle bo hos dem. Jeg merket at det var veldig trist når jeg skjønnte at det var alvor i at jeg skulle flytte. Men så tenkte jeg at.. det på en måte kom til å bli fint også, siden jeg ikke trivdes så veldig godt i fosterhjemmet. ”

Det at ungdommen er med som deltaker i familierådsprosessen ivaretar ikke nødvendigvis ungdommen under hele prosessen. Opplevelsen hos denne ungdommen støttes av Omre og Schelderup (2009) som blant annet trekker frem et sentralt funn i nordisk forskning som viser at barnevernet i liten grad opprettholder barnets deltakelse gjennom hele prosessen i familieråd (Omrø og Schelderup 2009).

Den neste beskrivelsen av et familierådsmøte fortelles fra en ungdom i en annen prosess enn de overnevnte. Sitatene viser at selve prosessen ble meningsløs for henne. Det er vanskelig å forklare hva som er grunnen til dette. Kanskje kommer det av at hun ikke trodde helt på at familierådet kunne være nyttig for henne? Hun forklarer at hun ville være hyggelig og hjelpe koordinator:

”Men det er – jeg hadde ikke satt meg ned og gjort det en gang til, for jeg følte ikke at det var noe nyttig for meg.”

”Vel, hun spurte om jeg hadde gidd til å være med på det forskningsprosjektet, og så sa jeg at det kan jeg sikkert. Hun sa at det kunne vært – det kunne være veldig greit og sånn, så – ja, sikkert det. Og så kunne jeg være med på dette prosjektet og sånn ... Hun sa at det hadde funka for veldig mange andre som om det var noe som hadde hjulpet. Det var bare for å være hyggelig. Hvis – det kan muligens hjelpe andre hvis de tar og ser mer på den derre forskninga etterpå. Så sa jeg greit, jeg kan være med.”

Antonovskys salutogene modell viser til at vi klarer oss stort sett bra på tross av høy stressbelastning. Det salutogene perspektivet understreker at om det går bra eller ikke når stressfaktorene er mange, gjør det umulig å forutse utfallet (Antonovsky 2012). Denne ungdommen forteller at det å delta i familierådet gav liten mening. Hun hadde ingen støtteperson i familierådsmøte:

”Ja, jeg synes det ble alt for mye informasjon. Ja, det tok alt for lang tid, synes jeg. Det ble – vi satt vel i 4-5 timer. Men det er – jeg hadde ikke satt meg ned og gjort det en gang til, for jeg følte ikke at det var noe nyttig for meg. Som person. Fordi at det er noe jeg kunne ha tatt tak i sjøl. Hvis de hadde vært i samme situasjon som meg så hadde de ikke trengt at noen hadde tatt tak i det, for da hadde de tatt

tak i det sjøl... Men hvis det er noen som ikke tør å ta tak i det sjøl, så ville jeg anbefale de – hvis det var noe jeg hadde trengt gjort, så kunne jeg like greit ha samla de sammen sjøl, de som jeg syntes jeg trengte, og så kunne jeg tatt en prat med dem alene, uten at det hadde trengt noen innblanding av noen. Så det var egentlig ikke noe sånn nødvendig for meg. Nei, det er bare det at jeg kunne ha gjort det sjøl. At det kanskje var utrolig sløsing med tid. Det har ikke hjulpet meg noe større likevel. Jeg syns det er litt idiotisk å sette opp en plan som skal gå – ja, den skal ligge i akkurat det tidspunktet, akkurat der og da.”

Det er ikke like lett å forstå hvorfor hun opplever det som meningsløs å ha et familierådsmøte. Det kan virke som om ungdommen ikke har håp eller tro på at familierådet har noen som helst slags betydning for situasjonen. Antonovsky (2012) framholder at en forutsetning for mestring er felleskap, mening og sammenheng. Det er lett å tolke at denne ungdommen ikke har opplevd dette i sin familierådsprosess. Ut fra den salutogene modell kan dette også være et uttrykk for lite sosial støtte og dermed høy stressfaktor. Det kan være at ungdommen manglet relasjonell støtte fra andre viktige personer rundt seg. Lite relasjonelle forhold handler om en manglende emosjonell inntoning hvor jeg-og-du kontakten er fraværende i motsetning til om den er tilstedet og gir en opplevelse av intimitet, nærhet og forståelse (Øvreeide 2005, s 48).

”Alle – alle har jo fått hjelp til noe ... Men så er det jo bare noen av oss som ikke klarer å godta at de skal få den hjelpen da ... Hjulpet og hjulpet .... Hm – jeg ser ikke på det som noe spesielt som hjelp med noe ... Sikkert greit.... Jeg hadde egentlig ikke trengt noe i det hele tatt. Det eneste – jeg var klar for å flytte inn her.”

Når ungdommen forteller om sin opplevelse av familierådet kan det lett oppfattes som en opplevelse av meningsløst og bortkastet. Kanskje det var slik, men slik jeg husker henne som person så fremsto hun som en som hadde kontroll over prosessen og som håndterte den på en bra måte. Henne slutninger og konklusjon om at dette ikke var noe hun ville gjøre flere ganger tolker jeg som at har lært noe viktig av en erfaring. Sett i lys av den salutogene modell er også denne opplevelsen sammenhengende.

”Når man stilles overfor en stressfaktor, fører det til en anspent tilstand som man må håndtere. Hvorvidt utfallet blir patologisk, nøytralt eller helsebringende, avhenger av om spenningen håndteres på en adekvat måte”
(Antonovsky 2012, s. 16).

Denne ungdommen uttrykker også i det første sitatet at hun følte hun måtte være hyggelig mot de som spurte om hun ville være med på familierådet. Det kan være at hun følte seg presset eller gjerne ville være imøtekommende for å få den hjelpen hun trengte for å flytte dit hun ønsket.

6.2 Støtte

Viktig slik familierådsmodellen praktiseres i blant annet Norge, er at barnet får en egen støtteperson som er en fast del av familierådet (Strandbu 2008). I forskningslitteraturen vises det til ulike funksjoner og kompetanser som er viktig hos støttepersoner i familieråd. En av dem er at støttepersonen skal bidra til å realisere barnets deltakelse i familierådet og sikre at barnets meninger er inkludert når handlingsplanen skal utformes (Havnen og Christiansen 2014).

Ungdommene er opptatt av støtte men ser på støtte som mer nyansert enn oppgavene som er knyttet til støttepersonfunksjonen som for eksempel gi informasjon og hjelpe de med å få fram deres meninger og å klare å si dette i familierådet. Flere av dem sier at alle er med og støtter. I følge ungdommene blir forholdet i familien bedre etter familierådet. Ungdommene uttrykker at tillit mellom familiemedlemmene øker. To av ungdommene valgte en støtteperson fra egen slekt. To av dem valgte en ekstern støtteperson (læreren og en tante), en valgte en venn som støttepersoner og en ville ikke ha støtteperson. Tre av ungdommene snakker om støttepersonen som en mer formell og nødvendig del av familierådet, noe de måtte ha. De sier at de klarer å snakke for seg selv men at støtten er viktig. Det er valgt ut et sitat for å forklare tendensen.

”Det var læreren min. Han var der hele tiden eller kanskje mest for støtte da. Men han var ikke støttepersonen min. Ingen – jeg ville ikke ha noen. Fordi jeg ville klare meg selv. Jeg hadde lyst til å fortelle selv, selv om det kan være veldig, veldig vanskelig så er det viktig for meg at ting jeg sier, sier jeg fordi jeg mener det og jeg klarer det uten hjelp.”

Når ungdommen har valgt en støtteperson fra egen familie velger de en som de stoler på og som er en nær person. Dette er i tråd med de funn som er gjort i annen forskning. Horverak (2006) oppsummerer sine funn om støttepersonens funksjon i familieråd med at det viktigste for ungdommen var å ha en person der som støttet dem og som de kunne diskutere med. Fra Mortensen sitt delprosjekt (2007) fra Danmark, blir det trukket frem et tilsvarende funn hvor Mortensen fremhever at en viktig funksjon for en støtteperson er, i følge barna, det relasjonelle. Det vil si å gi barnet oppmerksomhet, hygge og være en stemme for de barna som trenger det (Mortensen 2007).

”Å ta tante som støtteperson. For hun er- hun er alltid her for meg. Jeg vet jeg kan snakke med henne om alt egentlig.”

Et annet viktig funn i denne studie som kommer frem når spørsmålet om støtteperson tas opp, er at alle ungdommene snakker om støtte som om det er knyttet til de som deltar og stiller opp rundt hele familierådsprosessen. De fremhever støtte fra familie og venner og de knytter dette opp mot relasjoner de har som er viktige og nære. Dette viser at ungdommene har et nyansert syn på begrepet støtte og støttepersoner.

” Med å støtte så er alle viktige. Det har vært viktig å ha gode personer rundt meg, ja som har hjulpet meg. Med at de var snille mot meg og forsto hvordan jeg hadde det. Og brydde seg om meg. Der og da er de nærmeste familiemedlemmene trukket, altså rundt meg, for å lage en sirkel for å vite hva som er best for meg og hva som kommer lengst. Og de er liksom de eneste jeg kan åpne meg for.”

Ungdommene beskriver begrepet støtte på flere måter enn det vi voksne tenker på når det gjelder familierådsprosessen. Slik jeg ser det kan funnene i analysen deles i tre vedrørende støtte. Ungdommen definerer støtte gjennom valgt støtteperson i familierådet, støtte i familien og støtte i opplevelsen. Dette viser at ungdommen opplever at de gjennom hele familierådsprosessen det trenger støtte, og at helheten i opplevelsen må tas i betraktning når drøfting støttepersonen i familierådet drøftes. Ungdommene ser ikke utelukkende på den personen som er deres støtteperson som den viktigste men de beskriver at flere personer i familien har viktige funksjoner for å få frem deres meninger. Dette synes på støtte deles også av Omre og Schjelderup (2009, s. 238 - 240). Antonovsky (2012) bruker begrepet generelle motstandsressurser og trekker spesielt fram sosial støtte som forhold som gir effektiv beskyttelse mot stressfaktorer. Sitatet under viser nyansene i ungdommenes syn på hva støtte kan bety. Sitatet er hentet fra ungdommen hadde familieråd sammen med sin søster:

”Hun (søsteren) var egentlig en sånn person som sa at vi måtte prøve alt og alt sånn som det. Sånn støtte liksom, aldri gi opp, vi måtte klare det. Men jeg var sånn at jeg ikke klarte det. Jeg var sånn som bare la meg ned og ikke prøvde. Jeg og A(søsteren) måtte klare oss på egen hånd.”

6.3 Bosted

Tema om bosted er tatt med for å vise hvordan ungdommen håndterer familierådsprosessen når det er bestemt på forhånd hvor de skal bo og når det bestemmes i familierådsmøte at de skal flytte eller hvor de skal flytte.

Det kommer fram at det er ulik praksis rundt spørsmålet om bosted. Tre av ungdommene forteller at de visste at spørsmålet om hvor de kunne bo var bestemt før familierådet. De hadde snakket med foreldre/foresatte eller barnevernet i forkant.

Handlingsforløpet til denne ungdommen kan gi en forståelse av hvordan hans opplevelse var med hensyn til å gjennomføre et familieråd, selv om det var bestemt at han ikke kunne flytte til en i slekten:

”Jeg hadde ikke lyst til å flytte rundt- jeg er veldig lei av å flytte rundt. Før jeg kom hit flyttet jeg med pappa tre ganger på et år. også flyttet jeg – så bodde jeg jo fire uker, nei fire måneder på et annet sted. Så det blir 1-2-3-4-5-6 steder på, jeg vet ikke – kort tid. ”

Han har flyttet mye den siste tiden og tenker mye på det. Flytting for ungdommer setter de i en sårbar situasjon, og øker risikoen deres for å utvikle psykiske problemer. Det er nylig gjort en forskning i USA på dette området som viser at spesielt ungdommer er sårbare for flytting (Milligan, McLay & Engel 2014). De psykiske problemene handler i stor grad om depresjon og angst noe som kan føre til utrygghet og usikkerhet, og at ungdommen trekker seg tilbake fra venner og relasjoner. Denne ungdommen håndterer det som er skjedd, men er usikker på hva som skal skje videre og hun uttrykker en følelse av å ha gitt opp:

”Så jeg viste jo at det ikke kom til å være noen som kunne ta meg på en måte. Det hadde vi jo diskutert allerede. Så jeg fikk være med å bestemme, men jeg hadde liksom – helt ærlig – gitt opp litt så jeg hadde ikke så mye å komme med. Så mer sånn godkjente og ikke godkjente når de kom med forslag.

Det neste utsagnet kan tyde på at ungdommen selv tar et tak for å forsøke å gjennomføre prosessen når det gjelder spørsmålet om bosted i et familieråd hvor dette spørsmålet er falt bort:

”Men jeg viste jo svaret på spørsmålet, så det var jo ikke på familierådsmøte. Og så ville jeg jo bare – ja, da kan de jo se at det ikke går – at vi på en måte – det var jo familieråd, og det var veldig koselig, og vi krangla ikke og sånn. Men det var egentlig ikke noe – man kunne ikke komme med noen svar på de hovedspørsmålene fordi hovedspørsmålene gikk jo ut. Så det eneste vi diskuterte var jo ikke spørsmål men sommerferien min, sånne koselige ting, sommerferien og hvem som kunne kjøre meg. Men det var jo ikke store greier, for det hadde vi jo egentlig avtalt fra før av. Eller jeg bodde jo her alt så det var ikke noe valg.”

Så hvordan opplevde ungdommen at familierådet og prosessen rundt ble en god ting likevel? Ved å knytte det til noe annet enn til seg selv ved å finne meninger i at det viktigste nemlig var at familien kommer sammen:

”Jeg synes det var kjempebra, men det kom litt for sent, på en måte. Så da var det jo nyttig men kom litt for sent. Og jeg likte det jo egentlig veldig godt fordi at – altså jeg grua meg helt sykt, fordi jeg trodde at familien min kom til å begynne å krangle, men alle tok seg skikkelig sammen- det var ikke noe tull, og jeg ble veldig overraska over at det gikk så bra som det gjorde. Jeg skulle gjerne hatt det før. Før det liksom ble sånn som det ble da. Så poenget er at når jeg først da trengte hjelp, så begynte de med familieråd, men da var jo skaden skjedd. Så vi fikk hjelp – mange år etter at vi trengte det. ”

Hans refleksjon i ettertid om at det skulle skjedd noe før kan tolkes som om at han mener hjelpen kom for sent.

Flere av ungdommene uttrykker usikkerhet om sin egen situasjon. På det tidspunktet intervjuet av en av ungdommene fant sted, hadde ikke barneverntjenesten tatt ny kontakt med familien angående bosted etter familierådsmøte.

”Jeg har ikke fått noe konkret svar på om jeg skal bo der eller flytte. Men jeg regner med at jeg skal bo der siden de ikke har sagt noe.

Denne ungdommen forteller at beslutningen om bosted er tatt men oppfølgingen er ikke fulgt opp av de som er ansvarlige. I følge Strandbu (2008) skal det være de voksne rundt ungdommen som skal ta dette ansvaret. Hun skriver videre at etterarbeidet har stor betydning for hvordan ungdommen opplever å være deltaker i den videre prosessen og at selv om ungdommene har vært med på hele beslutningsprosessen kan det være flere uavklarte spørsmål som kanskje fordrer en ny beslutningsrunde. Det vises også til at det i handlingsplanen etter familieråd skal avtales en evaluering gjennom et oppfølgende familieråd. Strandbu foreslår i veilederen ”Barns deltakelse i barnevernssaker” (Strandbu 2008) at barnet får et visittkort med telefonnummeret til saksbehandleren sin. Hun begrunner dette med at dersom barnevernet ønsker at barn skal ha innflytelse kan det være viktig å etablere systemer som gjør at barnet får formidlet sin mening (Strandbu 2011, s. 122). Denne ungdommen gir uttrykk for at hun er irritert på barnevernet:

”Jeg har alltid vært irritert når det gjelder de, fordi det er mye de ikke har sett hva som er rett og galt. Jeg har hatt så mange saksbehandlere at jeg har ikke fått tid til å bli kjent med dem. Jeg har sikkert hatt oppi 8 stk. Det var – vi fikk ny saksbehandler i den perioden jeg valgte å flytte over til mamma, fra

fosterhjemmet. Så da hadde jeg ikke tid til å ... Hun ringte ikke, så jeg bare brydde meg ikke mer om det. Så da fokuserte jeg bare på å flytte – få tingene heim til mamma og komme meg til rette her. Så jeg har egentlig ikke brukt så mye tid på barnevernet, for å si det sånn.”

”Det er vel gjerne også fordi jeg har skjøvet dem vekk og vil ikke ha kontakt med dem, pga. at de er i barnevernet. Det har ingen ting med personen å gjøre, de er sikkert kjekke og hyggelige og alt det der, men de er under barnevernet, og de jobber for dem, og det – jeg takler ikke det. De ... Da er det – som jeg sa – så kommer de sikkert til nytte for andre folk, men de har ikke gjort det for meg til nå.”

Jeg tolker det som at det ikke var en god ide å la saksbehandler i denne saken være kontaktperson i oppfølgingsarbeidet. Jeg støtter imidlertid Strandbu (2008) sitt syn om at det bør avtales at en person skal ta ansvaret for oppfølgingen av ungdommene etter familierådet. Min oppfatning er at dette burde nedfelles i handlingsplanen hvem denne personen er sammen med en avtale om et oppfølgende familieråd.

6.4 Ikke noe valg – press og tvang

Alle ungdommene trekker fram betydningen av å kunne godkjenne de beslutninger som er tatt om dem. De trekker i tillegg frem det problematiske med å føle seg presset til, enten å delta i familierådet eller å godta beslutninger som fattes. Press og tvang er her sett på som stressfaktorer om må håndteres for å få en opplevelse av sammenheng (jamfør Antonovsky 2012). Jeg viser også til at flere av sitatene som er nevnt tidligere trekker fram at ungdommene følte at de ikke hadde noe valg, at de ville være hyggelige mot de som foreslo familieråd for dem, at de følte seg presset underveis eller opplevde at de ble tvunget til å være med på familierådsprosessen. Selv om ungdommene følte dette i løpet av prosessen, kommer det også fram at de hevet sin stemme og sa ifra om hva de mente. Det behøver altså ikke nødvendigvis være noen motsetning med det å føle seg presset eller tvunget, og likevel håndtere prosessen og mestre det som skjer videre.

Dette sitatet uttrykker slik jeg forstår det, noe positivt ved situasjonen, men også noe sårt og usikkert ved å stå alene med en vanskelig beslutning:

”Ja, jeg må jo godkjenne alt. Jeg må på død og liv ikke reise. De tvinger meg ikke til å gjøre noen ting. Jeg møter de – jeg flytter jo ikke inn liksom til noen jeg ikke vil flytte inn hos. De plasserer meg ikke et sted jeg ikke vil være. Jeg kunne bestemme egentlig alt selv. Det var jeg som uansett tok de siste beslutninger på alt som ble sagt.”

Det kan være spørsmålet om bosted som kan sette i gang en tankeprosess om at de må være med på noe som de ikke egentlig ser meningen med. Her er et sitat fra en annen ungdom:

”Følte at hadde jeg takka nei så hadde jeg blitt sett rart på. Jeg følte at det var noe man måtte være gjennom. For hadde jeg sagt nei så hadde barnevernet sagt at jeg hadde vært vrang eller ikke ville samarbeide og da hadde de ikke giddet å finne noe fosterhjem på en måte tror jeg. Jeg følte at jeg ikke hadde noe valg.”

Også en av de andre ungdommene beskriver situasjonen som tvang:

”Nei, det var egentlig helt forferdelig. Det var liksom – fikk ikke lov å bo hjemme og så måtte vi flytte til en annen plass. Så når mamma sa vi skulle flytte så trodde jeg vi skulle flytte vekk. Det var jo bare at jeg ble tvunget med. Det var i grunnen det verste. Jeg like best når jeg får gjøre det selv.”

Når funn om press eller tvang kommer fram, får det meg til å tenke på hvor utfordrene det kan være å fange opp hva slags følelser ungdommene har og hvor viktig det er å sjekke at det man har fanget opp er riktig. I deltakelsesmodellen til Strandbu (2011) er det lagt vekt på meningsdanning og formidling av egne meninger. Det burde også legges vekt på følelser og hjelp til å sortere inntrykk i samtalen om meninger. Dette vil hjelpe ungdommene til å mestre stressfaktorene og krisene som oppstår. Opplevelse av press og tvang kan knyttes til hvert enkelt individ. Hvert enkelt individ har sin opplevelse av sammenheng, det vil si sin opplevelse av tilværelsen som mer eller mindre meningsfull, forståelig og håndterbar.

I det siste kapittelet skriver jeg kort om noen av studiens funn og gir noen synspunkter på hva det kan sees nærmere på.

7 Avslutning og ett nytt spørsmål

Problemstillingen for denne masteroppgaven er:

Hva mener barna om familierådsprosessen de har vært igjennom?

På hvilken måte kan deltakelse i eget familieråd oppleves som meningsfylt for barna?

Hvordan opplever barna at deres deltakelse kan medvirke i de beslutninger som tas om dem?

Et av spørsmålene jeg sitter igjen med nå ved slutten av denne oppgaven er: Hvordan kan barns deltakelse i en familierådsprosess sikres på en bedre måte?

Gjennom denne skriveprosessen er det gjort funn som viser at for barna impliserer det å delta i familieråd også en indre prosess hvor betydningen av å se en sammenheng for å forstå det som skjer blir viktig for barna og for ungdommene. Ungdommene gir uttrykk for at deltagelse kan oppleves som indre kaos og som forvirrende. Noen bruker ord som ”sløsing av tid” og at det var vanskelig, men alle nevner at det har gått bra til slutt.

Studien viser ikke en direkte sammenheng mellom deltakelse og barnas helse, men indikerer at deltakelse i familieråd ikke bare handler om tilretteleggelse for deltakelse og meningsdanning, men også barnets indre prosess på et psykisk plan. Dersom den indre prosessen på en eller annen måte forsinkes eller hindres kan deltakelse i familieråd oppleves som fragmentert, fremmedgjørende og meningsløs. Slike erfaringer kan gi følelser av utrygghet og usikkerhet og det kan være vanskelig for ungdommen å stole på andre.

Studien viser også at det er mulig å se på deltakelse både i lys av Strandbu (2011) sin modell for å realisere barns rett til deltakelse, og som en indre psykologisk prosess hvor opplevelse av sammenheng er betydningsfull og nødvendig for å forstå mening og for å mestre det som skjer (jamfør Antonovsky 2012).

Funnene viser og at ungdommenes syn på støtte i familieråd er mer nyansert enn slik det defineres i teori om familierådsmodellen. Det viser seg at deltakelse og opplevelse av sammenheng er knyttet til både prosessen og til relasjonene rundt barnet. Dette handler både om relasjoner ungdommen har til nær familie, og om hvordan de tenker om begrepet støtte. Ungdommen ser på støtte i et mer utvidet perspektiv enn vi voksne. Funnene som er gjort om hvordan ungdommene ser på støtte kan deles i tre. Det er gjennom valgt støtteperson i familierådet, støtte i familien og støtte i opplevelsen. Det viser seg at ungdommen opplever at de trenger støtte gjennom hele familierådsprosessen. Ungdommene ser ikke utelukkende på

den personen som er deres støtteperson som den viktigste men de beskriver at flere personer i familien har viktige funksjoner for å få frem deres meninger. Ungdommen trenger kontakt og relasjon gjennom en vanskelig livssituasjon hvor de føler seg alene, og relasjon til andre er det viktigste for å finne meningsbærende sammenheng.

Et annet funn er at ungdommene kan føle press en eller annen gang i prosessen, enten i forkant av prosessen eller underveis. En av ungdommene bruker ordet ”tvang” om det som skjedde. Enkelte føler et press til å si ja til å delta i familieråd, eller de føler et press gjennom deler av sitt familieråd. Selv om ungdommene følte dette i løpet av prosessen, kommer det også fram at de hevet sin stemme og sa ifra om hva de mente. Det behøver altså ikke nødvendigvis være noen motsetning med det å føle seg presset eller tvunget, og likevel håndtere prosessen og mestre det som skjer videre. Ungdommene nevner alle noe positivt med familierådet de har deltatt i og deres refleksjon i ettertid er at det har gått bra tilslutt.

Når ungdommene gis mulighet til å medvirke i viktige beslutninger i sitt eget liv, uttrykker de at dette også hjelper de med å bearbeide og forstå sin egen livssituasjon. Men det er viktig for ungdommens mentale helse at de kan få støtte til og bearbeider prosessen underveis og etter familierådet. Tankene må være med for å forstå hva som skjer. Noen ganger tar det lengre tid og forstå tankene, og nye tanker og spørsmål kan komme etter familierådet. Da trengs det mer tid og en eller flere god samtaleperson. Ungdommene i studien har nevnt at dette kan være en tante eller en yngre søster, en mor eller en lærer. De uttrykker at de bruker de nærmeste til dette.

Deltakelse skjer i relasjon til andre og samtalen er en forutsetning for at deltakelse oppleves som meningsfullt. Det er samtalen og relasjonen mellom ungdommen og de voksne som er nøkkelen til forståelse. Det er mulig at det trengs en bedre tilrettelegging for at deltakelse skal kunne skje og for å ta imot barn og ungdommers reaksjoner og innspill. Arbeidet med å gi informasjon og la ungdommene uttale seg før det tas beslutninger er et arbeid i seg selv. Strandbu (2011) presiserer at meningsarbeid er en prosess, og at dette arbeidet vil utvikle ungdommenes forståelse og synspunkter.

Så jeg går tilbake til mitt spørsmål om hvordan barns deltakelse i en familierådsprosess kan sikres bedre. Jeg mener at det burde åpnes et nytt vindu inn mot deltakerbegrepet som innbefatte at barn og ungdom som er med i familieråd sikres støttepersoner både under prosessen og i etterarbeidet. Det burde avtales at en eller flere person skal ta ansvaret for oppfølgingen av barn og ungdom etter familierådet. Min oppfatning er at det burde nedfelles i

handlingsplanen hvem denne personen er, på samme måte om det skal avtales om og eventuelt når det skal avtales et oppfølgende familieråd.

Spørsmålet om hvem den eller de personene skal være, utdypes ikke i denne avslutningen, men jeg vil likevel nevne at det pågår en drøfting innen fagmiljøene om støttepersoner i familieråd skal profesjonaliseres (Strandabu 2011, Omre og Schjelderup 2009, Havnene og Christiansen 2014).

Litteraturliste

- Andersen, T. (2006). *Reflekterende processer. Samtaler og samtaler om samtalerne*. Dansk psykologisk forlag.
- Anderson, H. (2003). *Samtale. Sprog og terapi. Et postmoderne perspektiv*. København: Hans Reitzels forlag.
- Antonovsky, A. (2012). *Helsens mysterium. Den salutogene modellen*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag AS.
- Askheim, O.P. (2007). *Empowerment – ulike tilnærminger*. I: Empowerment i teori og praksis. Askheim og Starring (red.). Oslo: Gyldendal Norsk forlag AS
- Backe-Hansen, E. (2006). *Hvordan virker familieråd? Et internasjonalt perspektiv*. I Falck S. red. (2006) Hva er det med familieråd? Samlerapport fra prosjektet: ”Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge” Oslo, Nova, s. 255-289
- Backe-Hansen, E. (2001). Etiske dilemmaer i barnevernsforskning. I: Repstad, P. og Ryen, A. Verneverdig – barnevern, forskning og etikk. Bergen: Fagboklaget.
- Barne- og familiedepartementet. *FNs barnekonvensjon, revidert utgave mars 2003*.
- Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet. *Lov om barneverntjenester av 1992 nr. 100*. Endringer ved lov 1 august 2003, med gyldighet fra november 2003.
- Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet(2012-2013). Prop.106L. *Endringer i barnevernsloven*.
- Barne- ungdoms- og familiedirektoratet.(2013). *Strategi for brukermedvirkning i det statlige barnevernet 2013-2016*. Oslo
- Barne-, ungdoms-og familiedirektoratet.(2014). *Disponeringsbrev til barne- ungdoms- og familieetaten*.
- Brinkmann, S og Tanggaard, L. (red) (2012). *Kvalitative metoder. Empiri og teoriutvikling*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Einarsson, J.H. (2002). *Familieråd som metode i barnevernets beslutningsprosess*. (Vol.9/2002.) Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Ekeland, T-J. og Heggen, K. (2007). *Meistring og myndiggjering. Reform eller retorikk?* Oslo: Gyldendal Norsk forlag.
- Emilsson L., & Saltell. M. (1998).*Barneperspektiv vid famijerådslag*. Halsohøgskolan Vast i Vanersborg: Sociale omsorgsprogrammet. *Expressen*, 2 juli 2006.
- Falck, Sturla (red) (2006). *Hva er det med familieråd? Samlerapport fra prosjektet: Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge* NOVA Rapport 18/06, s.15 – 40.

- Gamst, K.T. & Langballe, Å. (2004). *Barn som vitne: Empirisk og teoretisk studie av kommunikasjon mellom avhører og barn i dommeravhør: Utvikling av avhørsmetodisk tilnærming*. Doktoravhandling. Institutt for spesialpedagogikk. Universitetet i Oslo.
- Gilje, N. og Grimen, H. (1993). *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapens vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Guldbrandsen, L.M., Fallang, B., Olsen, B., Seim, S., Ulvik, O.S., Øien, S., Østersjø, S. (2014) *Barns deltakelse i hverdagsliv og profesjonell praksis. En utforskende tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gulbrandsen, P. (2000). *Styrking – det rette norske begrepet for empowerment?* I Tidsskrift for den Norske Lægeforening, 19, s.2330.
- Havind, H. (red) (2007). *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Havnen, K.J.S. og Christiansen, Ø. (2014). *Kunnskapsstatus om familieråd, erfaringer og effekter*. Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU Vest) Uni Reaseach helse.
- Heino, T m.fl. (2003). *Familierådsslag i Norden:erfaringer, forskningsresultat, refleksjoner. Helsingfors, Svenska social- och kommunalhögskolan*.
- Hertz, S. (2008). *Barne –og ungdomsspsykiatri. Nye perspektiver og uante muligheter*. Gyldendal Norsk forlag AS.
- Horverak, S. (2006). *Hvordan opplever ungdom å delta i familieråd ? Et bidrag til arbeidet med barnevernets etikk og diskusjon om barnevernets rolle i samfunnet*. Phd avhandling ved NTNU.
- Horverak, S., Omre,C., & Schjelderup, L.E. (2002). *Familierådslag: demokrati og beslutninger i norsk barnevern*. Bergen: Fagbokforlag.
- Humerfelt, K. (2005). *Begrepene brukermedvirkning og brukerperspektiv – Honnørord med lavt presisjonsnivå. I: Brukermedvirkning*. Elisabeth Willumsen(red.). Oslo: Universitetsforlaget, s.15- 33.
- Hyrve, G. (2008). *Bruk av familieråd i ved fosterhjems plassering*. Prosjektrapport 2008 Hamar.
- Hårtveit, H. og Jensen, P. (2004). *Familien – pluss en. Innføring i familierapi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- James, A., Jenks,C og Prout, A (1998). *Theorizing Childhood*. Cambridge. Polity Press.
- Jensen, T.S., Standbu, A., Thørnblad, R. og Holtan, A.(2014) *Saksbehandleres dilemmaer – Utfordringer vedrørende barns deltakelse i familieråd om fosterhjem*. Fontene forskning (01). ISSN 1890-9868, s 69-81.

- Kvale, S. (2008). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Langdridge, D. (2006). *Psykologisk forskningsmetode. En innføring i kvalitative og kvantitative tilnærminger*. Trondheim: Tapir akademiske forlag.
- Lupton, C. og Nixon, P (1999). *Empowerment practice? A critical appraisal of the family group conference approach*. Bristol, The Policy Press.
- Malterud, K. (2008). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Marsh, P og Crow, G. (1998). *Family group conference in child welfare*, Oxford, Blackwell Science.
- Millegan, J., McLay, R., Engel, C. (2014) *The Effect of Geographic Moves on Mental Healthcare Utilization in Children*. Journal Adolsc Health 55(2), s. 276-280.
- Mossige, S., Jensen, T.K., Gulbrandsen, W., Reichelt, S. & Tjersland, O.A. (2005). *Childrens narratives of sexual abuse: What characterizes them and how do they contribute to meaning-making?* Narrative Inquire, 15, 377-404.
- NESH. De nasjonale forskningsetiske komiteer: Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi. Publisert mars 2006 på: <http://www.etikkom.no/retningslinjer/NESHretningslinjer/06>
- NOU 2009:1 *Individ og integritet. Personvern i det digitale samfunnet*. Fornyings- og administrasjonsdepartementet.
- NOU 1985:18. *Lov om sosiale tjenester*. Sosialdepartementet.
- Odelstingsproposisjon nr.44, 1991-1992. *Om lov om barneverntjenester (barnevernloven)* Barne-og familiedepartementet.
- Omre, C. og Scheldrup, L. (2009). *Barn i barnevernet. En studie om barns deltakelse og styrkeprosesser i familieråd*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Raundalen, M. og Schultz, J-H. (2006). *Krisepedagogikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Raundalen, M og Schultz, J-H. (2008). *Kan vi snakke med barn om alt?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Sandbæk, M. (2002). *Barn og foreldre som sosiale aktører i møte med hjelpetjenester*. (14/20) Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Seikkula, J. (2000). *Åpne samtaler*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Skre, Ingunn B. (2012/2). *Resliens*. I: Store norske leksikon. Hentet 10/05/2015 fra <https://snl.no/resiliens>

- Slettebø, T. (2008). *Foreldres medbestemmelse i barnevernet. En studie av foreldres erfaringer med individuell og kollektiv medvirkning*. Trondheim: Doktoravhandling ved NTNU 2008:57.
- Strandbu, A. (2007). *Barns deltakelse og barneperspektivet i familierådsmodellen*. Tromsø: Institutt for pedagogikk og lærerutdanning. Tromsø: Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet.
- Strandbu, A. (2008). *Hvordan legge til rette for barns deltakelse i familierådets beslutningsprosesser?* Tromsø: Barnevernets utviklingscenter i Nord-Norge og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.
- Strandbu, A. (2011). *Barnets deltakelse. Hverdagslige og vanskelige beslutninger*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Strandbu, A. og Thørnblad, R. (2010). Barn nr 1 2010:27-41, ISSN 0800-1669. Norsk senter for barneforskning.
- Strandbu, A. (2007). *Barns deltakelse og barnperspektivet i familierådsmodellen*. Phd avhandling ved Tromsø. Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Institutt for pedagogikk og lærerutdanning.
- Strandbu, A. og Vis, S-A. (2008). *Barns deltakelse i barnevernssaker*. Barnevernets Utviklingscenter i Nord-Norge.
- Sundell, K og Hæggmann, U. (1999). *Familjerådslag i Sverige: en utvärdering av Svenska kommunförbundets försöksverksamhet*. Stockholm, Forsknings- och utvecklingsenheten Stockholms stad.
- Thagaard, T. (2003). *Systematikk og innlevelse*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS.
- Tiller, P.O. (1998). *Barn som sakkyndige informanter. Om forholdet mellom barnets verden og den voksne intervjuer*. I M.Kjær Jensen, Intervju med barn (s. 41 -107) Rapport nr. 9. København: Socialforskningsinstituttet.
- Tiller, P.O. (1991). *Forskningens gjenstand som objekt. Om etikk, validitet og verdivalg*. BARN, 4, (s. 7-19).
- Ulleberg, I. (2004). *Kommunikasjon og veiledning – en innføring i Gregory Batesons kommunikasjonsteori – med historier fra veiledning*. Oslo: Universitetsforlaget
- Ulvik, O. S. (2009). *Barns rett til deltakelse – teoretiske og praktiske utfordringer i profesjonelle hjelperes samarbeid med barn*. Tidsskrift for Norsk psykologforening 2009, 46 s. 1148 og 1154.
- Vik, S. (2009). *Familieråd i Norge: fra trylleformel til realisme*. Tidsskriftet Norges barnevern (3), s. 172-182.

Vik, S. (2006). I Falck (red), *Hva er det med familieråd?* (s. 41-87) Oslo: Novas rapport 18/2006.

Wadell, C. (1991). *Feltarbeid i egen kultur*. Flekkefjord: Seek AS.

Ølgaard, B. (2004). *Kommunikation og økomentale systemer*. København: Akademisk forlag AS.

Øverlien, C. (2013). ”Nå føler jeg meg som Jens Stoltenberg, jeg” I: Barn i forskning. Ethiske dimensjoner. Fossheim, H., Hølen, J., Ingierd, H. De nasjonale forskningsetiske komiteer.

Øvreeide, H. (2005). *Samtaler med barn. Metodiske samaler med barn i vanskelige livssituasjoner*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS- Norwegian Academic Press.

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagre gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Astrid Strandbu
Regionalt kunnskapssenter for barn og unge
Universitetet i Tromsø
9037 TROMSØ

Vår dato: 26.10.2011

Vår ref: 28153 / 3 / LT

Deres dato:

Deres ref:

TILRÅDING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 23.09.2011. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 25.10.2011. Meldingen gjelder prosjektet:

28153	<i>Samtaler med barn og unge om bruk av familieråd i fosterhjemarbeid</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Diakonhjemmet Høgskole AS, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Astrid Strandbu</i>
Student	<i>Kristin Buer</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.05.2012, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Lis Tenold

Kontaktperson: Lis Tenold tlf: 55 58 33 77

Vedlegg: Prosjektvurdering

✓ Kopi: Kristin Buer, Kårtorpvn. 45, 2320 FURNES

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uiso.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kjrn.svana@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, HSL, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. martin-arne.andersen@uit.no

Samtykkeerklæring for foresatte/foreldre.

Samtykkeerklæring.

Jeg har lest gjennom informasjonen om deltagelse for mitt barn i det nasjonale prosjektet om *Bruk av familieråd i fosterhjemsarbeid* ved Uit –Tromsø. Jeg samtykker i at Kristin Buer snakker med mitt barn om han/hun sine erfaringer og sin opplevelse ved å delta i familierådet. Jeg er inneforstått med at dette materialet også skal brukes som bakgrunn for en masteroppgave.

Jeg samtykker i at mitt/vårt barn delta i en samtale med Kristin Buer dersom han/hun selv vil.

Dato og sted.....

Navn.....

Adresse.....

Telefonnummer.....

Samtykkeerklæring for barn og ungdom.

Jeg har lest informasjonsbrevet og jeg vil delta i den nasjonale undersøkelsen om barn og ungdom som har deltatt i familieråd i fosterhjemsarbeid. Jeg vil treffe Kristin Buer som skal intervju meg om min opplevelse og mine meninger.

Sted og dato.....

Barnets/ungdommens underskrift.....

Diakonhjemmets Høgskole

ISF Familieterapi
P.b 184 Vinderen
0319 Oslo
v/ Randi Bagge, faglig ansvarlig

Informasjonsbrev til foresatte/foreldre

Til foreldre som har deltatt i familieråd

Om forskningsprosjektet og om masteroppgaven

Mitt navn er Kristin Buer. Jeg er masterstudent ved Diakonhjemmets Høgskole hvor jeg studerer familieterapi og systemisk teori. Jeg skal skrive en masteroppgave med tittelen; *Samtaler med barn og unge om bruk av familieråd i fosterhjemsarbeid*. Jeg samarbeider med Universitetet i Tromsø som har startet et nasjonalt prosjekt som skal forske på temaet; *Bruk av familieråd i fosterhjemsarbeid*. Det nasjonale forskningsprosjektet skal undersøke hvordan familieråd brukes som beslutningsmodell i fosterhjemsarbeid. Både familier, barneverntjenester og fosterhjemstjenester er blitt spurt om de vil delta og du/dere som foreldre og foresatte har allerede samtykket i denne deltakelsen.

Nå vil jeg gjerne spørre deg/dere om samtykke til at jeg får intervjuere ditt/deres barn og at ditt/deres barn kan få delta i denne undersøkelsen. Det er viktig å få vite mer om hvordan barn og unge opplever å delta i familierådet når det skal tas beslutninger om hvor de skal bo.

Universitetet i Tromsø skal bruke intervjuet til sitt nasjonale forskningsprosjekt. Jeg skal bruke det samme intervjuet til å skrive min masteroppgave.

Selve intervjuet av barn og ungdom skal være om deres deltakelse i familierådet. Jeg vil forsøke å finne ut hvordan de opplevde å delta i familieråd og hvordan de har det i etterkant.

Ved at barna/ungdommen får delta i denne forskningen får de muligheten til å dele sine erfaringer med andre. De får mulighet til å sin mening om det de har vært med på.

Studiet er godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS i Bergen.

Ansvarlig for mitt forskningsprosjekt er Randi Bagge ved Diakonhjemmets Høgskole i Oslo.

Deres samtykke og barnets deltakelse

Jeg ønsker å intervjuere ditt/deres barn om hvordan det er å ta del i prosessen rundt familierådet. Noen barn er aktiv deltakende, andre mer passive. Det spiller ikke så stor rolle hvordan ditt/deres barn har deltatt. Det viktigste er at jeg får snakket med han/henne om erfaringer og meninger han/hun har.

Det er du/dere som samtykker i at barnet/ungdommen skal intervjues. Selv om dere gjør det, vil jeg innhente eget samtykke fra barnet/ungdommen. Jeg har derfor formulert et eget brev til barnet/ungdommen.

Jeg skal snakke med ditt/deres barn én gang. Samtalen vil vare ca 1 – 1 ½ time. Universitetet i Tromsø som skal forske på det samme innsamlede materialet, kan be dere om en oppfølgende samtale igjen om ca 1 år.

Oppbevaring

Jeg skal ta opp intervjuet på en lydopptaker for å dokumentere intervjuet. Dette lydopptaket sendes til Universitetet i Tromsø som skal gjøre om intervjuet til skriftlig form. Jeg skal bruke dette skriftlige materialet til å skrive min masteroppgave. Oppgaven sendes til Diakonhjemmets Høgskole for eksaminering. All skriftlig materiale vil alltid være nedlåst.

Anonymisering

Anonymiseringer skjer ved at ingen navn vil bli oppgitt. Det vil bli brukt et fiktivt navn. Andre opplysninger blir anonymisert slik at ingen skal kjenne til at ditt/deres barn er intervjuet. Intervjumaterialet som Tromsø skal bruke til sin forskning vil bli oppbevart nedlåst ved Universitetet inntil de er ferdig med sin forskning. Det skriftlige materialet fra intervjuene vil makuleres etter min eksamen. Prosjektslutt for masteroppgaven er 01.05.2014.

Taushetsplikt

Jeg har taushetsplikt og jeg skal selv foreta intervjuet av ditt/deres barn. Jeg arbeider ikke i barnevernet og samarbeider heller ikke med barnevernet i saken deres. Jeg får oppfølging av egen veileder. Hennes navn er Astrid Strandbu. Hun er leder for forskningsprosjektet ved Universitetet i Tromsø.

Hvordan skal intervjuet foregå

Hvis du/dere samtykker, og hvis barnet ditt/deres sier ja kan jeg komme hjem til deg/dere, eller vi kan møtes et nøytralt sted som passer for deg/dere. Dette kan tilpasses og avtales nærmere når jeg skal intervju barnet/ungdommen. Han/hun kan bestemme om vi skal møtes alene eller om en voksen til skal være tilstede.

Samtykke

Dersom du/dere ønsker at barnet skal være med i denne undersøkelsen kan dere skrive under på samtykket som ligger ved dette informasjonsskrivet. Send det tilbake til meg i den vedlagte, frankerte svarkonvolutt så snart som mulig, og helst innen en uke. Jeg vil ta direkte kontakt med dere for å avtale et møte.

Et samtykke kan trekkes. Hvis det skulle skje noe som gjør at du/dere ikke ønsker å delta likevel, også etter at jeg har intervjuet barnet, kan du/dere trekke samtykket. Da vil jeg ikke bruke intervjuet som er tatt opp. Det vil straks makuleres.

Opplysninger

Ring meg, dersom det er noe du/dere lurer på. Mitt telefonnummer er: mobil nr +4792438674

Jeg arbeider til daglig ved Familiekontoret på Hamar.

Med vennlig hilsen

Kristin Buer
Masterstudent

Diakonhjemmets Høgskole
ISF Familieterapi
Pb 184 Vinderen
0319 Oslo
v/Randi Bagge, faglig ansvarlig

Informasjonsbrev til barn og ungdom

Til barn og ungdom som deltar i familieråd

Jeg heter Kristin Buer. Jeg er student og skal skrive en oppgave om barn/ungdom og familieråd. Jeg vil gjerne snakke med deg om hvordan du har opplevd familieråd og om tiden før og etter familierådet. Mitt spørsmål er om du kunne tenke deg å delta i en undersøkelse om hvordan det er å delta i et familieråd?

Jeg er med i et stort nasjonalt forskningsprosjekt som heter *Bruk av familieråd i fosterhjemsarbeid*. Min oppgave er å snakke med og intervju barn og ungdom om hvordan de har opplevd å delta i familieråd. Oppgaven min heter; *Samtale med barn og ungdom om bruk av familieråd i fosterhjemsarbeid*. Du kan si akkurat hva du mener om familieråd og du kan fortelle akkurat det du vil om det du har opplevd. Jeg kommer til å stille deg spørsmål underveis eller du kan bare fortelle meg historien din hvis det er best for deg.

Jeg har taushetsplikt. Det betyr at jeg ikke kan fortelle videre det du har fortalt. Jeg skal skrive i oppgaven min om hva slags meninger og erfaringer barn/ungdom har fått når de har deltatt i et familieråd som skal ta en beslutning om hvor de skal bo. Jeg kommer til å anonymisere opplysninger om deg slik at ingen kan forstå at nettopp du har fortalt meg dette.

Intervjuet med deg vil bli tatt opp på en lydopptaker. Dette vil bli sendt til Universitetet i Tromsø hvor en som er med i forskningsprosjektet skal skrive ut intervjuet slik at det blir skriftlig og lesbart. Når det kommer tilbake til meg skal jeg gjennomgå det og skrive om det i min oppgave. Etter dette vil oppgaven bli sendt til skolen jeg går på og hvor jeg skal ta eksamen. Alt som skrives om deg skal oppbevares i et låst arkivskap. Etter min eksamen vil opplysningene jeg har brukt bli makulert. Mitt prosjekt slutter 01.05.2014.

Den som er ansvarlig for min oppgave heter Randi Bagge. Hun arbeider ved Diakonhjemmets Høgskole i Oslo. Min veileder heter Astrid Strandbu. Hun arbeider ved Universitetet i Tromsø.

Det er frivillig å delta i denne undersøkelsen. Foreldrene dine må først samtykke, men du kan selv bestemme om du vil være med. Kanskje du synes at du har noe du ville ha sagt om familieråd? Da kan du fortelle det til meg og det vil komme med i undersøkelsen. Du kan selv bestemme hvor du skal møte meg og du kan ta med en voksen dersom du ønsker det. Intervjuet tar mellom 1 og 1 ½ time. Om et år kan det hende du blir spurt om å være med på et nytt intervju.

Hvis du vil være med i denne undersøkelsen kan du skrive under på samtykke som følger med.

Dersom du lurer på noe kan du ringe meg. Mitt telefonnummer er: Mobil nr +4792438674

Med vennlig hilsen

Kristin Buer
Masterstudent

Intervjuguide for barn og unge mellom 6 og 18 år

Barnets alder og modenhet skal tilpasses gjennom språk, spørsmålsstilling og temaene.

Oppbyggingen og strukturen av intervjuet:

1. Innledning til intervjuet
  2. Barnets/ungdommens vurdering sin situasjon etter familierådet.
  3. Barnets/ungdommens tilgang på informasjon om familieråd.
  4. Barnets/ungdommens egne tanker om støtte i situasjonen, før familierådet, under familierådet og etter familierådet.
  5. Barnets/ungdommens erfaringer, før familierådet, under familierådet og etter familierådet.
  6. Barnets/ungdommens vurdering av egne erfaringer.
  7. Barnets/ungdommens meninger og følelser og relasjoner gjennom familierådsprosessen.
  8. Tanker om tidligere erfaringer.
  9. Barnets vurderinger av de beslutninger som ble tatt.
  10. Vurdering av familierådet – bra eller ikke?
  11. Avslutning
-
1. Innledning til intervju. Informasjon om meg og arbeidet mitt. Bakgrunnen for dette intervjuet. Spørsmål til barnet/ungdommen om hverdagen deres. Hvor gammel er du? Hva liker du å gjøre? For de som er yngre. Kan du tegne familien din?
  2. Kan du forteller meg hvordan du har det nå?
  3. Du har nå vært med på et familieråd hvor det ble bestemt hvor du skulle flytte. Kan du huske hvem som gav deg informasjon om familieråd? Kan du forteller hva et familieråd er? Fikk du vite hva familierådet skulle snakke om og ta stilling til? Viste du det fra før? Viste du når og hvor familierådet skulle være? Fikk du selv velge om du skulle være tilstede på familierådet? Hvis ikke- hvem bestemte for deg? Fikk du være med og bestemme hvem som skulle sitte i familierådet fra din egen familie og nettverk? Synes du at du fikk nok informasjon om hva familieråd var for noe på forhånd? Kan du huske hvem som var med.(Kan du tegne hvordan dere satt og hvem som var der?) Hvor satt du? (merke på tegningen) Hvem var de viktigste for deg? (merke på tegningen) Hvem var ikke så viktig(merker på tegningen)
  4. Var det noen som spurte deg om hva du mente (i saken din) om hva du mente, (dvs. før under og etter familierådet) Hvem var det? Var dette din støtteperson? Hadde du en støtteperson? Valgte du selv din egen støtteperson? Snakket dere to sammen om saken din? Spurte han/hun om hva du mente om familierådet og det som du skulle være med på? Ble du spurt om du hadde noe å si til familierådet? Ble du spurt av noen om du hadde en problemstilling til familierådet, noe som skulle drøftes der?

5. Hva synes du om den måten familierådet ditt ble gjennomført? Er det noe negativt eller positivt du vil nevne for meg? Er den noen personer du vil nevne som var spesielt negative eller positive? Vet du hvem som er saksbehandleren din i barnevernet?
6. Hvordan synes du at du selv taklet selve familierådsmøte? På en positiv eller en negativ måte? (Gruet du deg eller gledet du deg eller begge deler?)
7. Hvis du skulle fortelle til meg hvordan du hadde det i dagene før familierådet. Hva kunne du fortelle meg da? Hvis du skulle fortelle noe om hvordan du hadde det under familierådsmøte. Hva kunne du fortelle da? Hvis du tenkte på hvordan du hadde det etter familierådsmøte. Hva kunne du fortelle meg da? Kan du huske om du var lei deg eller sint eller redd eller glad eller lettet eller noen andre følelser. Var den noen personer som du følte forsto deg bedre i den situasjonen du var i?
8. Husker du noe fra tiden før, hvordan du skjønte eller oppfattet at de skulle skje noe med bo –og familie situasjonen din? Ungdom: Har du flyttet tidligere til/fra andre barnevernstiltak? På hvilken måte skjedde det? Kan du fortelle om det? Har du deltatt i familieråd tidligere? Hvis du hatt flere flyttinger tidligere. Er det noen forskjell på det du opplevde da og det du erfarte denne gangen?
9. Hva synes du om det som ble bestemt om deg på familierådet? Hvordan opplevde du at det ble bestemt noe om deg og din situasjon?
10. Det er ikke så vanlig at barn/ungdom deltar i familieråd. Er dette noe du kunne anbefale for barn/ungdom i samme situasjon som deg? Hvis ja- kan du begrunne det. Hvis nei – kan du begrunne det?
11. Informasjon om hvordan opplysningene oppbevares. Anonymisering av data. Hvordan var selve intervjuet? Kunne vi ha snakket mer om enkelte temaer? Er det noe du selv vil nevne tilslutt? Er det noe du gjerne vil at jeg skal ta bort? Kontakt med meg dersom det er nødvendig.